

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

37E JAARGANG

WOENSDAG 7 MEI 1952

No 1824

COMMISSIE VAN REDACTIE

Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;

F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

J. E. Mertens; J. van Tichelen;

R. Vandeputte; F. Versichelen.

INHOUD

	Blz.
Wat zullen de grondstoffenprijzen in 1952 doen?	352
De prijsverwachtingen voor ijzer en staal voor het jaar 1952 door <i>P. R. Bentz van den Berg</i>	352
50 jaren Staatsmijnen in Limburg door <i>Prof. Dr Th. L. M. Thurlings</i>	355
De spaarbanken in 1951 door <i>Dr J. R. A. Buning</i>	358
Goederenverkeer Rotterdamse haven 1951 door <i>Ir N. Th. Koomans</i>	362
Ingezonden stukken:	
De Pensioen- en spaarfondsenwet: een juridisch monstrem? door <i>Mr D. Koning</i>	362
Een vrije prijsvorming voor cultuurgrond in ons land niet gewenst door <i>Drs R. A. de Widt</i> met naschrift van <i>C. F. Hanegraaff</i>	365
Geld- en kapitaalmarkt door <i>Drs J. C. Brezet</i>	366
Grafieken:	
Twee jaren in lijnen	367
Statistieken:	
Bankstaten	368
Wisselkoersen	368
De kolenpositie van Nederland	368

Dezer dagen

„Einigkeit und Recht und Freiheit”, d.i. „Deutschland über alles”, ditmaal het derde couplet in verband met het voorbijzijn van het Derde Rijk. In Nederland is het op de Bevrijdingsdag nog niet gespeeld, al werden straatfeesten wel opgevrolijkt met het lied „Auf Wiedersehen”. Enkele tienduizenden hebben de doden herdacht; enkele honderdduizenden hebben aan hen gedacht.

Na zeven jaren, waren het vette of magere? De deviezennota, vastlegging van de merkwaardige gebeurtenissen op de betalingsbalans 1951, neemt geen beslissing. Zijn we op een conjunctureel keerpunt? Velen in het bedrijfsleven zijn geneigd te stellen, dat de huidige situatie verder gaat dan het afsnijden van vette randjes.

De productie-indices in de Verenigde Staten dalen; de verwachte seizoenverhoging blijft uit. Voorlopig spreekt men daar van een teruglopen naar „normal employment” na de felle hausse der vorige twee jaren. Het is jammer, dat men zo spoedig gewend raakt aan zeer gunstige toestanden, die per saldo abnormaal blijken. Welvaart blijft een relatief begrip; zo meent ook de chauffeur, die van 90 km op 60 terugvalt, dat hij stilstaat.

Niet relatief, doch absoluut luidde het juridische oordeel over het ingrijpen van de President in het staalconflict. De overneming van de staalfabrieken ligt, in laatste instantie, buiten zijn bevoegdheid. Voorlopig blijft het bij een kreukel in de bumper: de staalarbeiders, na dit vonnis prompt in staking gegaan, zijn — na opschorting ter cassatie — weer begonnen en aan het werk gebleven. Een gemotoriseerd volk schrikt niet van juist voorkomen botsingen; het ziet er naar uit, dat over de arbeidslonen de „head-on collision” zal kunnen worden voorkomen.

Onderzoek naar de feiten zal niet veel helpen. Het gaat om de conjuncturele gevolgen van een belangrijk verlies aan productie, als werkelijk stakingen uitbreken. Voorzag men een aanhouden van de oplopende lijn, dan werd er niet gestreden. Voorzag men een werkelijke daling, dan zou productiebeperking een aantal bedrijfstakken mogelijk niet onwelkom zijn. De spanning ontstaat, doordat de lijn naar het horizontale neigt, waarbij men het over de interpretatie van de beweging oneens is.

Eén beweging omlaag is Nederland goed gekomen. Wij hebben met succes in de Limburgse bodem geboord, zoals het prachtig uitgegeven gedenkboek der Staatsmijnen aantoonst. „Diep in der aarde schoot, flonkren juwelen”. Dit lied, dat wij eens als verplicht nummer op een zangconcours hoorden, kunnen de Staatsmijnen uitvoeren in de afdeling uitmuntendheid.

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Thans leverbaar (zolang de voorraad strekt!)

COMMERCIAL DIRECTORY OF AFRICA

1950-1951

bevattende een schat van handelsadressen
gerubriceerd volgens aard en verdeeld over
geheel Afrika

PRIJS F. 22.50

Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van Prof. P. Hen-
nipman, Prof. P. B. Kreukniet, Prof. H. W.
Lambers, Th. Ligthart, Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart, Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementsprijs f 22.50; fr. p. post f 23.60;
voor studenten f 19.—; franco per post f 20.10

Abonnementen worden aangenomen door de
boekhandel en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Maandstaat op 30 April 1952

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen . . . f.	18 060.770 92	Kapitaal f.	45.000 000. —
Nederlands		Reserve „	16.500 000. —
Schatkistpapier . . .	526 000 000. —	Bouwreserve „	1 000 000. —
Ander Overheidspapier „	28 109 700. —	Deposito's op Termijn „	189 152 166 05
Wissels „	3 782 693 34	Crediteuren „	564 332 057 53
Bankiers in Binnen- en Buitenland. „	26 673 166 11	Geaccepteerde Wissels „	8.004 813.27
Effecten en Syndicaten „	5 840 848 31	Door Derden	
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten „	15 982 421 18	Geaccepteerd „	2.129.722 85
Debiteuren „	193 392 374 28	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen „	5.257 607.41
Deelnemingen (incl. Voorschotten) „	10 034 392 97	Reserve voor Verleende Pensioenen „	658.971 39
Gebouwen „	3.500 000. —		
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen „	658 971 39		
	<u>f. 832 035 338 50</u>		<u>f. 832 035 338 50</u>

**Advertentie-
tarieven
worden U
op aanvraag
gaarne
verstrekkt.**

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Wat zullen de grondstoffenprijzen in 1952 doen?

Het prijspeil der grondstoffen is beheersend voor veel onderdelen van ons economisch leven. Ook al is het bijzonder moeilijk de loop der grondstoffenprijzen te voorzien, toch zal ieder die voor economische beslissingen staat er niet aan kunnen ontkomen zich een voorstelling van hun toekomst te maken. Het lijkt niet bij voorbaat geheel uitgesloten, dat over het te verwachten verloop der grondstoffenprijzen voor het jaar 1952 iets te zeggen valt, dat meer is dan raden. Gezien het belang van deze gegevens hoopt de redactie een reeks bijdragen van voraanstaande deskundigen te publiceren op het gebied van enige belangrijke grondstoffen. Onderstaand artikel is het eerste dezer reeks.

P. R. BENTZ VAN DEN BERG, De prijsverwachtingen voor ijzer en staal voor het jaar 1952.

Dit artikel betreft alleen walselijproducten. Van één werkelijke staalmarkt kan niet worden gesproken, alleen van de verschillende binnenlandse markten en van een exportmarkt. Wat de binnenlandse prijzen, die ver onder de vrije exportprijzen liggen, betreft meent schrijver, dat een daling uitgesloten is. Het zou schrijver integendeel niet verwonderen, indien deze zouden stijgen, o.a. als gevolg van verder te verwachten prijsstijgingen voor de grondstoffen. Wat de exportmarkt aangaat is het voorspellen moeilijker. Er zijn hier allerlei factoren werkzaam — schrijver somt er een tiental op — met soms tegengestelde werking. Zijn conclusie is, dat, ondanks de recente uitgesproken daling der staalprijzen op de exportmarkt, de productie van staal op zijn minst in evenwicht is met en waarschijnlijk zelfs kleiner is dan het verbruik van staal. Hoewel vele factoren voor handhaving van het prijsniveau pleiten is het toch mogelijk, dat dit nog wat verder zakt door de onderlinge concurrentie der Belgisch-Luxemburgse producenten, waarna een herstel van de prijzen tot de mogelijkheden behoort, evenals een optrekken van de voor de export naar de dollarlanden geldende prijzen tot het overige exportprijsniveau. Aan het slot van het artikel gaat schrijver nog in op de gevolgen op het prijsgebied van het Schuman-accoord.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS, 50 jaren Staatsmijnen in Limburg.

Dezer dagen wordt herdacht, dat 50 jaar geleden de Dienst van het Staatsmijnbedrijf werd ingesteld. Schrijver gaat in dit artikel de ontwikkeling van de Staatsmijnen na en schenkt voorts aandacht aan de veranderingen, die de opkomst van de mijnindustrie in de provincie Limburg te weeg bracht. Terugblikkende op een periode van 50 jaar constateert schrijver, dat de ontwikkeling van de mijnindustrie, en die van de Staatsmijnen in het bijzonder, voor Nederland van grote betekenis is geweest. Voor de provincie Limburg leidde zij tot ingrijpende veranderingen, ook wat betreft haar relatie tot overig Nederland.

Dr J. R. A. BUNING, De spaarbanken in 1951.

Achtereenvolgens worden aan een beschouwing onderworpen: de ontwikkeling van het spaarverkeer in 1951; de richting, waarin de beleggingen van de spaarbanken zich in het afgelopen jaar hebben bewogen; het verloop van de gekweekte en vergoede rente; de bedrijfsresultaten; de propaganda voor het sparen. Tenslotte wordt het spaarproces bezien tegen de achtergrond van het economisch gebeuren hier te lande. Gegeven het feit, dat de spaarmogelijkheden bij grote groepen van de bevolking zo zeer

beperkt zijn, koestert schrijver van het spaarvolume, voor zover dit zich afspiegelt bij de spaarbanken, voor de naaste toekomst geen al te grote verwachtingen, tenzij de geldhoeveelheid door een verder gaande inflatie zeer sterk zou toenemen.

Ir N. Th. KOOMANS, Goederenverkeer Rotterdamse haven 1951.

Schrijver vergelijkt het goederenverkeer in de Rotterdamse haven gedurende 1951 met dat van 1949, 1950 en enkele vooroorlogse jaren. Uit deze vergelijking kan worden geconcludeerd, dat er sprake is van een dankbaar stemmende na-oorlogse groei. Niettemin dient men de proporties ten opzichte van het vooroorlogse verkeer niet uit het oog te verliezen.

— SOMMAIRE —

Comment évolueront les prix des matières premières en 1952?

Le niveau des prix des matières premières régit de nombreuses branches de notre vie économique. Tout homme amené à prendre des décisions dans des domaines d'ordre économique doit se faire une idée de l'évolution future des prix des matières premières. La rédaction de la présente revue a l'intention de publier à ce sujet une série d'études d'experts éminents. L'article ci-dessous est le premier de cette série.

P. R. BENTZ VAN DEN BERG, Les perspectives en matière de prix du fer et de l'acier pour 1952.

Cet article ne concerne que les produits laminés. L'auteur exclut une diminution des prix sur le marché intérieur; il s'attend plutôt à une hausse. Bien que de nombreux facteurs plaident pour le maintien des prix actuels à l'exportation, il est possible que ces derniers baissent encore quelque peu pour se rétablir ensuite. Les prix en vigueur pour l'exportation vers les pays de la „zone dollar” pourraient également remonter jusqu'au niveau des autres prix pratiqués à l'exportation.

Prof Dr Th. L. M. THURLINGS, Le cinquantenaire des Mines d'Etat du Limbourg.

On se souviendra, en ces jours, qu'il y a 50 ans fut créé le „Service d'exploitation des mines de l'Etat”. L'auteur examine le développement des charbonnages et porte ensuite son attention sur les modifications profondes, que l'industrie minière a provoquées dans la province du Limbourg.

Dr J. R. A. BUNING, Les caisses d'épargne en 1951.

L'auteur considère successivement le développement de l'épargne en 1951, les placements des caisses d'épargne, l'évolution de l'intérêt produit et distribué, les résultats d'exploitation, la propagande en faveur de l'épargne en regard des événements économiques aux Pays-Bas.

Ir N. Th. KOOMANS, Le trafic de marchandises au port de Rotterdam en 1951.

L'auteur compare le trafic des marchandises dans le port rotterdamois en 1951 avec celui de 1950, 1949 et quelques années d'avant guerre. De cette comparaison, il conclut que l'après guerre a amené un accroissement de trafic qui incite à la confiance.

Wat zullen de grondstoffenprijzen in 1952 doen?

Een der machtigste heersers over het lot van kleine landen zonder grondstoffen is de prijs, waartegen zij die broodnodige materialen voor hun welvaart kunnen betrekken. Zijn de grondstoffenprijzen hoog, dan betekent dat duurte van het leven, onvoordelige ruilvoet met het buitenland, de noodzaak om veel te exporteren als tegenprestatie voor de invoer. Zijn ze daarentegen laag, dan is het leven goedkoop en zijn de „terms of trade” voordelig. Tegelijkertijd placht in het verleden — en plotseling veranderen zal dat vermoedelijk niet — een hoge stand der prijzen gepaard te gaan met een hoge stand van bedrijvigheid, lage prijzen met een depressie. In het algemeen toch was het in het verleden de vraag, die voor de meeste grondstoffenprijzen meer bepalend was dan het aanbod; de hoge stand was veroorzaakt door hoge vraag. Doch daarnaast doen zich gecompliceerde andere krachten gevoelen. Bij uitzonderlijk groot aanbod van landbouwproducten bijv. wordt de prijs gedrukt, bij schaarste opgezogen. En de bewegingen zelf, zelfs de vooruitzichten, zetten de speculatieve vraag in gang, die een prijsbeweging kan versterken, in de ene of in de andere richting.

De jaren 1929-1932 met hun fenomenale dalingen op de grondstoffenmarkten hebben velen de schrik in de benen doen slaan; een schrik, die er nog steeds niet geheel uit is. Als bij associatie brengt een prijsdaling telkens weer even schrikreacties bij velen teweeg. Ook de bewegingen na de crisis van Korea, verser in het geheugen, hebben in de economie van ons land veel onrust en moeilijkheden verwekt. De sterke stijging in de aanvang heeft tot zeer grote aankopen geleid, die onze invoer in de eerste helft van 1951 op een tot dusver ongekend hoog peil hebben gebracht. De deficiënten op de betalingsbalans zwollen zorgwekkend aan en de reacties daarop doen zich nog heden in de werkgelegenheid gevoelen. Na Maart 1951 daalden de grondstoffenprijzen en van Juli af de invoeren, waardoor nu reeds meer dan een half jaar belangrijke overschotten op de betalingsbalans worden geregistreerd, doch evenzeer pijnlijke verliezen op voorraden. Na een periode van betrekkelijke rust in de voornaamste prijzen is onlangs een verdere neerwaartse beweging opgetreden, die opnieuw bij velen twijfel en vragen heeft doen opkomen.

Het prijspeil der grondstoffen is dus inderdaad beheersend voor veel onderdelen van ons economisch leven en het is een wispelturig en onbetrouwbaar heerser. Wij wezen reeds op de factoren van oogstschommelingen en speculatie en van conjunctuurbeweging, die hun werk hier doen. De laatste werd in het verleden vooral gedragen door de investeringsbereidheid van het bedrijfsleven, die op haar beurt echter van de wisselingen in de prijsvooruitzichten niet los te maken is. Prof. Goudriaan maakt de grondstoffenprijzen tot de voornaamste dragers van alle onzekerheid, die al deze bewegingen eigen is, en ziet zelfs geen stabiliteit in het economisch leven zolang niet de grondstoffenprijzen als groep aan de ketting zijn gelegd. Ook wie niet zo ver zou willen gaan, zal toch steeds moeten erkennen, dat de grondstoffenprijzen behoren tot de meest beweeglijke, minst gemakkelijk te voorspellen, elementen in het economisch leven, resultaat

van velerlei moeilijk te ramen invloeden en niettemin van grote invloed op de gang van zaken.

En ook al is het dus bijzonder moeilijk om hun loop te voorzien, toch zal ieder die voor economische beslissingen staat er niet aan kunnen ontkomen zich een voorstelling van hun toekomst te maken. Dit is de situatie, waarin we ons bevinden zolang geen straffere maatregelen tot stabilisatie door de grote landen worden genomen.

De bedrijfsman wil weten hoe hij moet inkopen; over welke voorraden hij goed zal doen, zo mogelijk, te beschikken. De Regering en de monetaire autoriteiten willen weten, welke de vooruitzichten van de betalingsbalans zijn; op welk verloop van de kosten van levensonderhoud mag worden gehoopt. Dit laatste zal trouwens alle groepen der bevolking ten zeerste belang inboezemen. De vragen van loon- en huurpolitiek kunnen niet worden besproken zonder een inzicht in dit verloop. Zou de ruilvoet zich ten voordele van ons land gaan ontwikkelen, dan is de druk op de binnenlandse bestedingen minder nodig dan wanneer de ruilvoet zich wederom tegen ons keert. Aan de andere kant kan prijsstijging meer, prijsdaling minder bedrijvigheid betekenen. Zo hangt dus inderdaad voor ons allen ook in dit jaar veel af van de prijsbeweging op de wereldgrondstoffenmarkten.

Oogsten laten zich, langer dan een half jaar te voren, practisch niet voorspellen. Korter vóór de oogst kan echter geleidelijk aan een zeker beeld van de vermoedelijke omvang worden verkregen. De investeringsbereidheid is niet gemakkelijk te peilen, doch ten aanzien van deze factor geldt, dat zijn invloed enige tijd nodig heeft om door te werken in verband met de lange duur van voorbereidingen en uitvoering van investeringen. Hier is dus een zeker vooruitramen van de vraag naar grondstoffen mogelijk, indien over de investeringsplannen der gezamenlijke ondernemingen iets bekend is. Vandaar de pogingen, die het Centraal Bureau voor de Statistiek sinds enige tijd doet, daaromtrent voorlichting te verstrekken. Moge deze, door voldoende steun der berichtgevers en door snelheid in de uitwerking, weldra tijdig beschikbaar zijn! In de huidige situatie is er nog een ander, zeer belangrijk element, dat voor de totale vraag naar grondstoffen bepalend is, nl. de vraag naar defensiegoederen. Deze is weliswaar ook niet nauwkeurig te temporiseren, doch toch in elk geval enigermate gebonden aan van te voren aangekondigde programma's. Zij zullen ongetwijfeld een element van zeer belangrijke omvang zijn, met name in de Verenigde Staten.

Zo lijkt het niet bij voorbaat geheel uitgesloten, dat over het te verwachten verloop der grondstoffenprijzen voor het jaar 1952 iets te zeggen valt, dat meer is dan raden. Gezien het belang van deze gegevens heeft de redactie gemeend een reeks bijdragen te moeten vragen aan vooraanstaande deskundigen op het gebied van enige belangrijke grondstoffen. Deze korte beschouwing moge de reeks dezer bijdragen aankondigen en er de aandacht van de lezers voor vragen. De redactie hoopt aan het einde van de reeks een samenvattende indruk te kunnen brengen.

De prijsverwachtingen voor ijzer en staal voor het jaar 1952

Het schrijven van een artikel over de prijsverwachtingen voor ijzer en staal voor 1952 is in verband met de vele onzekere factoren geen gemakkelijke taak.

Allereerst een paar opmerkingen vooraf.

1. Dit artikel betreft alleen walseijproducten.
2. Er kan niet van één werkelijke staalmarkt worden

gesproken, alleen van de verschillende binnenlandse markten en van een exportmarkt.

Na de oorlog controleren in alle Westeuropese landen de betreffende regeringen de *binnenlandse staalprijzen* of door het vaststellen van maximum prijzen of door alleen prijsstijgingen toe te staan, indien de kostprijs naar boven gaat. Als gevolg hiervan hebben zich in de verschillende

landen voor de inheemse productie kunstmatig lage prijsniveaux gevormd, die geheel verschillend zijn en die geheel los staan van de prijsontwikkeling op de vrije exportmarkt, behalve in sommige landen vlak vóór Korea, toen daar de exportprijzen onder het binnenlandse niveau zonken en dit laatste deze exportprijzen volgde.

Alleen op de *exportmarkt* was en is de prijsvorming een resultaat van vraag en aanbod. Tot ongeveer de tweede helft van 1949 liepen de exportprijzen voortdurend op, daarna volgde een voortdurende daling, die op het laatst zeer grote vormen aannam, vooral veroorzaakt door een kartelquote-strijd, die tussen de Belgische en Luxemburgse staalfabrieken was uitgebroken. Korea maakte aan deze neerwaartse prijsbeweging een abrupt einde, die toen een scherpe draai naar boven nam, eerst door de psychologische uitwerking hiervan, maar daarna door het feit, dat er door de noodzakelijke aanvulling der voorraden, te sterk verlaagd gedurende de vóór-Koreaperiode, en door de steeds toenemende defensieproductie een acuut tekort aan staal ontstond. Hierbij stegen de exportprijzen voor overzeese bestemming in veel grotere mate dan die voor de Westeuropese landen. Tevens constateerde men, dat de zgn. officieel genoteerde prijzen alleen maar een nominale betekenis hadden en dat de werkelijk gevraagde prijzen aanmerkelijk hoger lagen.

Sinds kort is aan deze discrepantie tussen de genoteerde en gevraagde prijzen een einde gekomen. Tevens ziet men nu, dat de prijzen voor de overzeese landen, die altijd ver boven die voor de Europese landen lagen, wat de export naar de Verenigde Staten betreft, hieronder gezonken zijn. Ook de verschillen tussen de noteringen voor de andere overzeese bestemmingen en die voor de Europese landen zijn kleiner geworden.

Deze *teruggaande prijsbeweging* is m.i. aan de volgende oorzaken toe te schrijven:

a. de *exportprijzen* waren langzamerhand dermate, buiten enige proportie, verhoogd, dat de kopers beangst begonnen te worden voor de *risico's*, die zij liepen, en tot vermindering van hun voorraden overgingen;

b. toen de ergste *staalhonger* bevredigd was, kon het niet anders of de exorbitant hoge prijzen waren niet meer te handhaven;

c. de *werkgelegenheid* in verschillende takken van de *staal (metaal) verwerkende industrie*, voor zover zij voor de civiele sector werkt, is sterk aan het afnemen, evenals dit in andere industrietakken, zoals bijv. textiel en leer, het geval is. De uiteindelijke verbruikers van de van staal gemaakte producten kunnen de prijzen niet meer betalen en verminderen hun aankopen;

d. zoals bekend hebben *België en Luxemburg* grote moeilijkheden met hun afzet naar de *E.B.U.-landen*. Voor de export naar deze landen zijn, zover ik weet, voor de verschillende producten maximum geldbedragen vastgesteld, zodat de verschillende B/L producenten met elkaar in concurrentie getreden zijn om elk een zo groot mogelijk deel van het per land voor staal beschikbare bedrag te verkrijgen. Aan de andere kant heeft deze beperking ten gevolge, dat men probeert de export naar de niet-E.B.U.-landen, speciaal de Verenigde Staten, te vergroten met prijsdaling als gevolg; een andere consequentie is, dat dit psychologisch weer een verlagende druk op de prijzen voor de export naar de E.B.U.-landen uitoefent. Tot deze prijsdaling voor de export naar de Verenigde Staten werkt ook nog mede het feit, dat in Amerika het binnenlandse staal goedkoper is dan het — reeds in prijs verlaagde — geïmporteerde staal en dat de Amerikaanse verbruiker, indien hij door import grotere voorraden heeft dan de niet-importeur, bij de distributie van het Amerikaanse staal automatisch hiervan minder toegewezen krijgt. Deze Belgisch/Luxemburgse prijsdaling is door de andere exporteurs overgenomen, die meestal de B/L producenten als „price-leaders” beschouwen.

e. de door bovengenoemde oorzaken veroorzaakte prijsdaling heeft, zoals bij elke prijsdaling, als psychologisch gevolg een *terughouden van de kopers* gehad en dus weer een verdere prijsdaling.

3¹ Bij de prijsbeweging van staal op de exportmarkt moet *onderscheid* gemaakt worden *tussen de verschillende walsrijproducten*, vooral tussen plat materiaal enerzijds en de andere walsrijproducten anderzijds. Het eerstgenoemde materiaal en wel speciaal scheepsplaten en vertind blik, is nog steeds het meest schaarse, en men heeft dan ook gezien, dat hiervoor de prijzen het meest gestegen zijn, terwijl op het moment de daling minder geprononceerd is.

4. Ter illustratie van de voorgaande punten, laat ik een *lijst van de huidige binnenlandse en exportprijzen* voor dunne en dikke platen en staafstaal volgen (per 1.000 kg omgerekend in guldens excl. O.B., en geldig voor Siemens Martin staal).

	Dunne platen	Dikke platen	Staaftaal
<i>Binnenland</i>			
Nederland pariteit Amsterdam/ Rotterdam	432	428	453
België franco ^{1) 2)}	602	505	452
Frankrijk af fabriek ³⁾	609	506	427
Duitsland pariteit Ruhr ⁴⁾ ..	445	374	363
Engeland franco	436	311	333
<i>Export (v. België/Lux.)</i>			
naar de Europese landen	722	646	494 à 513
„ Ver. Staten en Canada ..	684	589 à 608	441 à 448
„ andere overzeese landen	760 à 798	684 à 722	494 à 532

¹⁾ voor staal van mindere kwaliteit, het Thomasstaal, bedragen de prijzen resp. f 456, f 374 en f 333.

²⁾ voor Thomasstaal bedragen de prijzen resp. f 549, f 461 en f 386.

³⁾ tegen deze binnenlandse prijzen kan slechts een beperkt deel van de B/L afnemers kopen. De rest betaalt de prijzen geldig voor de Europese landen.

⁴⁾ in deze prijzen is de laatste verhoging verdisconteerd. Deze is echter een gemiddelde stijging; de prijzen voor de afzonderlijke producten moeten nog gefixeerd worden: hoogstwaarschijnlijk zullen de platen hoger en het staafstaal lager dan de vermelde prijzen komen te liggen.

Uit het bovenstaande ziet men o.a.

a. De geweldige chaos, die er op het gebied van de staal-prijzen in Europa bestaat, komt door dit lijstje wel duidelijk tot uiting.

b. De binnenlandse en de exportprijzen liggen, ook na de recente daling van de laatste, nog steeds zeer ver uit elkaar.

c. De binnenlandse prijzen in Duitsland en Engeland, waar de kunstmatigheid van de, vergeleken met de vrije exportmarkt, te lage prijzen het verst doorgevoerd is, zijn de laagste van de reeks. Deze prijzen zijn echter niet vol te houden, zodat men dan ook in beide landen het laatste jaar een voortdurende prijsstijging en een constant kleiner worden van de verschillen met de andere binnenlandse prijsniveaux ziet.

Na deze opmerkingen vooraf — die m.i. noodzakelijk zijn om mijn beschouwing over de prijsverwachtingen voor het verdere verloop van dit jaar te kunnen volgen — kom ik nu tot deze *beschouwing*. Hierbij moet men, zoals nu duidelijk zal zijn, de binnenlandse en de exportprijzen uit elkaar houden.

Wat de *binnenlandse prijzen* betreft, ben ik van mening, dat hier geen daling te verwachten is. De binnenlandse prijzen liggen zo ver onder de vrije exportprijzen — in Nederland bijv. bedraagt het prijsverschil tussen het Nederlandse en het geïmporteerde staal voor dunne plaat ca f 300 en voor dikke plaat ca f 220 per ton —, dat een prijsdaling m.i. uitgesloten is. Integendeel, het zou mij niet verwonderen, indien in Duitsland en Engeland de prijzen nog verder zouden stijgen in verband met de redenen hierboven uiteengezet en in alle landen door de nog te verwachten verdere kostprijsstijgingen.

Het voorgaande gaat uit van de veronderstelling, dat het Schuman-verdrag in 1952 nog niet zal werken, dat in dit jaar dus nog alleen de Voorbereidingsperiode zal vallen.

Hieronder wordt op de prijsconsequenties van dit Verdrag nog nader ingegaan.

Wat nu de *exportmarkt aangaat*, is het voorspellen echter niet zo gemakkelijk. Er zijn hier allerlei factoren werkzaam en het is nu de vraag hoe het resultaat van hun, soms tegengestelde, werking zal zijn. Deze factoren zijn:

1. de *vraag van de uiteindelijke gebruiker in de civiele sector*. In een aantal landen heeft de gebruiker zich nu al een tijd lang teruggehouden. Op den duur zal zijn vraag toch weer moeten toenemen. Hiertoe kan in diè landen, zoals bijv. Nederland waar veel staal geïmporteerd wordt, meehelpen het feit, dat de importprijzen sterk gedaald zijn. Aan de andere kant is in andere landen, zoals bijv. Engeland, het civiele verbruik ten gunste van defensieopdrachten nogal sterk beknot, zodat hier een potentiële vraag ligt;

2. de *vraag van de metaalverwerkende industrie*. Deze vloeit gedeeltelijk voort uit de vraag, onder punt 1 genoemd, maar ook voor een groot gedeelte uit de vraag naar kapitaalgoederen. In de eerste plaats denk ik aan de scheepsbouwindustrie, die in ons land voor enige jaren van opdrachten is voorzien. Ook aan de machine-industrie, die nog dik in de orders zit. In de andere Europese landen zal het vermoedelijk wel niet anders zijn gesteld;

3. de *invloed van het bewapeningsprogramma*. De uitvoering van dit programma zal zeker nog tot eind 1953 duren. In sommige landen, zoals bijv. Nederland, komt het nog zeer langzaam op dreef: hier kan dus nog een toeneming van het staalverbruik voor dit doelplaats hebben;

4. de *mogelijkheid van verhoging van de staalproductie*. Deze mogelijkheid bestaat, want meer capaciteit dan tot nu toe benut is, staat ter beschikking. In 1951 werd in de 18 O.E.E.C.-landen 56 mln ton ruwstaal geproduceerd, waartegenover, na uitvoering van verschillende projecten, een capaciteit van 64 mln ton in 1952 verwacht wordt. Kan echter deze grotere capaciteit gebruikt worden, d.w.z. zijn de nodige grondstoffen, nl. ijzererts, schrot en kooks, daarvoor beschikbaar? De gegevens, die hierover bestaan en die uitwijzen, dat er nog steeds grote schaarste aan alle drie bestaat, doen hieraan twijfelen. In 1951 kon toch alleen wegens gebrek aan grondstoffen slechts 56 mln ton staal geproduceerd worden! Een gedeeltelijke benutting zal echter m.i. wel mogelijk blijken;

5. de *moelijkheden van België/Luxemburg in de E.B.U.* Zullen deze voortduren en zal er dus een verlagende prijstendenz van deze landen uit blijven bestaan? Volgens de nieuwste berichten zou de uitgifte van exportvergunningen naar E.B.U.-landen ten gevolge van een verbetering van de Belgisch-Luxemburgse betalingspositie ten opzichte van deze landen aanzienlijk verruimd kunnen worden;

6. de *conjunctuur in de Verenigde Staten*. Hoe zal deze zich verder ontwikkelen? De bewapening speelt hierbij een grote rol. Te bedenken valt, dat de staalleveringen voor de defensie steeds stijgend zijn en in de loop van 1953 een niveau zullen bereiken, dat 2½ maal dat van eind 1951 zal zijn. (Aan de vraag uit de civiele sector wordt door het bewapeningsprogramma niet voldaan). De staking in de staalindustrie, hoewel op het laatste moment vrijdeld, heeft toch productie-uitval veroorzaakt, omdat men zijn voorzorgmaatregelen was gaan nemen¹⁾. Deze gehele situatie is van groot belang voor de Europese staalindustrie, want deze bepaalt de mogelijkheden van de import van Europees staal in de Verenigde Staten en van de export van Amerikaans staal naar de overzeese landen, die een belangrijk exportgebied voor Europa zijn, en naar de Euro-

pese landen zelf. Bij dit laatste speelt het algemene dollar-gebrek weer een grote rol;

7. het *uitgesproken staaltkort in Engeland*, vooral veroorzaakt door gebrek aan voldoende grondstoffen. Niet lang geleden heeft dit land in de Verenigde Staten 800.000 ton staal in ruil voor aluminium gekocht;

8. het feit, dat de *Duitse markt het verzadigingspunt nog niet bereikt heeft*;

9. het *grote staaltkort in het Verre Oosten*, dat op 2 mln ton per jaar wordt geschat. De Japanse staalproductie kan door gebrek aan grondstoffen niet veel meer stijgen. Elke export van Japan naar Europa vergroot het bovengenoemde tekort;

10. de *vervangingsmogelijkheid van staal door hout*. Hoewel de aankooprijzen van hout nog zeer hoog zijn — ca £ 80 p. std. f.o.b. Zweedse haven — zijn de verkoopprijzen bijv. in Nederland reeds gedaald tot — teruggerekend — ca £ 55 f.o.b.

Men ziet, verschillende factoren met verschillende werking. Het is dus niet gemakkelijk te zeggen wat het resultaat van dit spel zal zijn. Toch wil ik tot een *conclusie* komen en deze is de volgende.

Mede gebaseerd op de cijfers, afkomstig van de secretariaten van de staalcomité's in Genève en Parijs, ben ik van mening, dat, ondanks de recente zeer uitgesproken daling der staalprijzen op de exportmarkt, de productie van staal op zijn minst in evenwicht is met en waarschijnlijk zelfs kleiner is dan het verbruik van staal. Men is dikwijls geneigd om de vraag naar een product gelijk te stellen met het verbruik er van, wat meermalen onjuist is, omdat de vraag niet alleen door het verbruik maar ook door andere factoren, zoals vooral het vermeerderen of verminderen der voorraden, wordt bepaald. Zo heeft men vóór Korea een sterke inkrimping van de staalvoorraden gezien, daarna een tendenz tot vergroting en nu weer tot vermindering, alles veroorzaakt door bepaalde verwachtingen over de prijsontwikkeling.

Door de bovengenoemde oorzaken — vooral de sterk overdreven prijzen en de moeilijkheden van België en Luxemburg in de E.B.U. — zijn de prijzen aan het dalen geraakt met als gevolg terughouding van de kopers, d.w.z. vermindering van hun voorraden en daardoor weer verdere prijsverlagingen. Voor verdere prijsdaling is m.i. geen werkelijke reden aanwezig — behalve dan van aanpassing der prijzen voor de export naar de overzeese niet-dollarlanden aan die van de uitvoer naar de Europese landen — en wel gezien de bovengeschetste verhouding productie/verbruik van staal en het feit, dat er door betalingsmoeilijkheden nog zoveel vraag onbevredigd is, niet alleen in de overzeese landen — Verre Oosten! — maar ook in Europa zelf. Hierbij denk ik vooral aan Engeland, dat bovengenoemde 800.000 ton staal even goed in België/Luxemburg als in de Verenigde Staten had kunnen kopen, indien betalingsmoeilijkheden dit niet onmogelijk hadden gemaakt. Deze tonnage gaat nu ten laste van het civiele verbruik in de Verenigde Staten, waarvoor aldaar distributie bestaat. Ten slotte zij verwezen naar de toenemende staalleveringen voor de bewapening, vooral in de Verenigde Staten.

Ondanks al deze voor de handhaving van het prijsniveau pleitende factoren is het toch mogelijk, dat dit nog wat verder zakt door de onderlinge concurrentie der B/L-producenten, waarna een herstel van de prijzen tot de mogelijkheden behoort, evenals een optrekken van de voor de export naar de dollarlanden geldende prijzen tot het overige exportprijsniveau. Zoals hierboven gezegd, staat het met de kunstmatig lage binnenlandse prijzen juist anders gesteld, omdat hier de kans bestaat, dat deze zullen stijgen, o.a. ten gevolge van verder te verwachten prijsstijgingen voor de grondstoffen.

Ten slotte nog een woord over de *gevolgen op het prijs-*

¹⁾ Zo juist wordt bericht, dat Truman's besluit betreffende de staalindustrie onwettig is verklaard, in verband waarmee reeds in bepaalde delen van de staalindustrie de staking is uitgebroken. Dit gehele artikel is geschreven in de veronderstelling, dat er geen staking in de Verenigde Staten zou uitbreken en tevens, dat in België/Luxemburg de dreigende staking eveneens kan worden vermeden. Deze stakingen zouden zoals vanzelf spreekt het in dit artikel geschetste beeld volkomen veranderen.

gebied van het Schuman-accord. Als het met de ratificatie hiervan in Italië, België en Luxemburg loopt, zoals verwacht wordt — in Frankrijk, Duitsland en Nederland hebben de parlementen het nu volledig goedgekeurd —, dan kan over ca 3 maanden de instelling van de Hoge Autoriteit worden verwacht. Dan begint de zgn. Voorbereidingsperiode van maximum 6 maanden voor kolen, erts en schrot en van maximum 8 maanden voor staal, zodat het begin van de werking van het Verdrag voor staal ongeveer 1 Maart/1 April 1953 kan worden verwacht.

Hoe zullen dan de prijzen in het Schuman-gebied zijn, vooropgesteld, dat de situatie dan nog zo ongeveer zal zijn als hierboven door mij omschreven? Er zullen dan geen belemmeringen zijn in de onderlinge handel en lagere binnenlandse prijzen dan die voor de export zullen verboden zijn; er zal dus weinig verschil tussen de prijzen meer kunnen bestaan. De regeringen hebben dan wel niets meer over de staalprijzen te vertellen, maar zij kunnen toch, met het oog op de algemene economie van hun land, aan hun producenten vragen om niet boven een zeker niveau te gaan. Dit zou echter betekenen, dat die producenten dan die lagere prijzen ook aan hun buitenlandse afnemers uit het Schuman-gebied zouden moeten berekenen, zodat zij een dergelijk verzoek van de regeringen wel niet zullen willen inwilligen.

Laat men deze laatste complicatie echter buiten beschouwing, dan zullen m.i. de prijzen van de producenten uit het Schuman-gebied voor afzet in hun eigen land wel op hetzelfde niveau komen als nu reeds geldt voor hun export naar de andere Schuman-landen, tenzij de Hoge Autoriteit een toestand van „ernstige schaarste” proclameert en tot instelling van maximum prijzen overgaat.

Op welk niveau deze prijzen zouden liggen, is natuurlijk nu niet te zeggen — dit hangt allemaal af van de instelling van de H.A. —, maar in elk geval kan het gevolg zijn, dat ze zo gefixeerd worden, dat de huidige prijzen voor de export van het ene Schuman-land naar het andere verlaagd moeten worden en dientengevolge de binnenlandse prijzen minder zullen stijgen.

Ijmuiden.

P. R. BENTZ VAN DEN BERG.

50 jaren Staatsmijnen in Limburg

Vreugdevuren vlammen op de heuvels van Zuid-Limburg ter herdenking van het feit, dat 50 jaar geleden de Dienst van het Staatsmijnbedrijf werd ingesteld.

Ziet men af van de Domaniale mijn, die de voortzetting vormt van de in het grijs verleden gestichte mijn van de kloosterlingen van Rolduc, en ziet men verder af van een aantal mislukte aanloopogingen, welke in de 19e eeuw werden ondernomen, dan kan men zeggen, dat de mijnindustrie in Limburg nog niet ouder is dan een kleine zestig jaar. Toen in 1894 de spoorlijn Sittard-Heerlen-Hertogenrade werd aangelegd, die wat later de mijnstreek zou verlossen uit haar isolement, werd in dit zelfde jaar ook een begin gemaakt met de bouw van de eerste Oranje-Nassaumijn. In 1898 volgde de aanleg van de Oranje Nassau II, terwijl in dat zelfde jaar begonnen werd met de bouw van de mijn Willem, die in 1902 tot productie geraakte. In 1900 werd een begin gemaakt met de aanleg van de Laura. Volledigheidshalve zij nog vermeld, dat in 1912 en 1913 begonnen werd met de bouw van de Oranje Nassau III en IV, en in 1922 met die van de Julia.

Bovengenoemde mijnen zijn in handen van particuliere en in hoofdzaak — al heeft het Nederlandse kapitaal zich in de jaren negentig niet geheel onbetuigd gelaten — buitenlandse ondernemingen. Wanneer men denkt aan de gebeurtenissen, die rond de eeuwwisseling in Zuid-Afrika plaats hadden, valt het niet zo moeilijk te begrijpen, dat de toenemende belangstelling van het buitenland voor het Limburgse kolengebied in Nederland de vrees deed ontstaan, dat vroeg of laat wel eens annexatiepogingen konden worden ondernomen. Dat deze vrees niet geheel ongemotiveerd was, werd door de pogingen, ten tijde van het verdrag van Versailles van Belgische zijde gedaan, achteraf wel bevestigd. Deze vrees bracht menigeen er toe om zich in een tijd toen particulier ondernemersdom en private eigendom nog in hoog aanzien

stonden, zich voorstander te verklaren van staatsexploitatie van het Limburgse kolengebied. Daarnaast waren er lieden, die de ontwikkeling van dit gebied niet snel genoeg voorkwam, en tevens om die reden staatsexploitatie voorstonden.

In 1899 werd een commissie ingesteld, die tot taak kreeg te onderzoeken „of een gedeelte van het in Limburg beschikbare steenkolenterrein van staatswege behoort te worden ontgonnen, welk gedeelte daarvoor zou zijn te bestemmen en hoe het overblijvende steenkolenterrein zou moeten worden verdeeld ter ontginning door particulieren”. In 1900 verscheen reeds haar rapport, waarin zij voorstelt ongeveer een derde deel van het nog beschikbare terrein in staatsexploitatie te brengen. Zij verwees hierbij naar het voorbeeld van de Pruisische Staatsmijnen, en noemde een drietal voordelen, welke aan staatsexploitatie verbonden zouden zijn, t.w. de baten voor de Schatkist, de voordelen voor de verbruikers aangezien staatsmijnen buiten de kolensyndicaten zouden staan en in de derde plaats het sociale belang. Staatsmijnen zouden in sociaal opzicht toonaangevend kunnen zijn, terwijl de ontwikkeling bij de particuliere mijnen het bedrijfseconomisch aspect dwingend naar voren zou brengen, waarmede dan een gelukkige wisselwerking tussen staats- en particulier bedrijf zou kunnen worden verkregen.

In 1901 werd het wetsontwerp ingediend, dat voortbouwde op de voorstellen en overwegingen van bovenbedoelde commissie, doch in zo verre afweek, dat het niet slechts voor een deel, doch voor het geheel van het nog beschikbare terrein staatsexploitatie beoogde. Een efficiëntere exploitatie zou aldus verkregen kunnen worden, de particuliere industrie zou genoeg invloed kunnen ontlenen aan de haar reeds ter beschikking staande concessievelden. Zonder veel tegenstand werd dit ontwerp in beide kamers aanvaard. In 1902 werd de Dienst van

het Staatsmijnbedrijf ingesteld, begin 1903 werd reeds begonnen met de bouw van de eerste Staatsmijn, de Wilhelmina.

* *

In 1906, het jaar, waarin de Wilhelmina begon te produceren, begon men met de bouw van de S.M. Emma, waarvan de exploitatie in 1913 kon beginnen. In 1910 werd een begin gemaakt met de aanleg van de S.M. Hendrik, die in 1917 in bedrijf kwam, en in 1915 tenslotte begon men met de bouw van de S.M. Maurits, die in 1924 haar eerste belangrijke productie opleverde.

Het kostte de Staatsmijnen aanvankelijk nog al wat moeite om vaste voet te krijgen in de Nederlandse markt, waar zij stuitten op het verzet van de vertegenwoordigster van de Duitse mijnbouw. De geschiedenis verhaalt van een conflict, dat zich in 1910 voordeed en zich geruime tijd voortsleepte. Het uitbreken van de eerste wereldoorlog maakte niet alleen een einde aan dit conflict, doch opende tevens de ogen van het Nederlandse volk voor de betekenis van een inheemse mijnindustrie. Hoewel de Nederlandse steenkolenproductie verre te kort schoot om de behoefte te dekken, staat het toch buiten twijfel, dat de kolennood nog vele malen erger zou zijn geweest, indien deze industrie niet ter beschikking had gestaan.

Steenkolenproductie in Nederland.
(× 1.000 ton)

Jaar	Staatsmijnen	Particuliere mijnen	Totaal
1910	192	1.100	1.292
1920	1.772	2.168	3.940
1930	6.988	5.223	12.211
1938	8.198	5.290	13.488

Geleidelijk aan steeg in de loop der jaren de totale kolenproductie, zowel bij de particuliere als bij de Staatsmijnen, waarbij evenwel het percentage, dat laatstgenoemd bedrijf in de totale productie innam, meer en meer toenam om in 1929 te komen op circa 60 pCt, welk percentage nadien ten naaste bij gelijk gebleven is. Gedurende de tweede wereldoorlog bleef de productie aanvankelijk op hoog niveau. De grote afbraak had plaats in de jaren 1944 en 1945, toen de productie daalde tot resp. 65 en 40 pCt van het vooroorlogse niveau. Nadien zijn krachtige pogingen tot herstel ondernomen; in 1949 beliep de totale productie 11,7 mln ton, thans is het niveau van 1938 weer bijna bereikt.

In 1938 bedroeg het Nederlandse steenkolenverbruik 15,4 mln ton, waarvan 7,9 werd verwerkt in cokesfabrieken, gasfabrieken, electriciteitscentrales en briketfabrieken, het overige als brandstof werd gebruikt in de industrie als huisbrand e.d. Hiertegenover stond een productie van 13,5 mln ton. Ongeacht de uit kwaliteitsverschillen en uit markttechnische verhoudingen voortvloeiende in- en uitvoer van steenkool, was Nederland destijds derhalve aangewezen op een invoersaldo aan steenkool. De daaruit voortvloeiende deviezenbehoefte kon evenwel gedekt worden, en soms meer dan dat alleen, door de deviezenopbrengst van de cokesexport. In geval van nood kon natuurlijk, hoe bezwaarlijk dit uit markttechnisch oogpunt ook was, de cokes in eigen land gebruikt worden ter vervanging van uitblijvende steenkoolimport. In die richting heeft Nederland in de tweede wereldoorlog, toen het andermaal zich bewust werd van het belang van een eigen steenkoolproductie, vaak een oplossing moeten zoeken.

Hoe belangrijk de winning van vaste brandstoffen ook moge zijn, van niet geringere betekenis moet de steenkolenveredeling en de daarop gegroeide chemische nijverheid geacht worden, die zich bij de Staatsmijnen heeft ontwikkeld.

Het geval was namelijk, dat de Staatsmijnen, met uit-

zondering van de anthracietmijn Wilhelmina, in hoofdzaak vetkolen produceerden, waarvan de vet-fijnkolen vaak als zodanig moeilijk verkoopbaar bleken. Dit bracht de Staatsmijnen er toe de productie van metallurgische cokes ter hand te nemen, een product waarmede Nederland een uitstekende reputatie op de wereldmarkt heeft veroverd. In 1916, vrij kort na de voltooiing van de S.M. Emma, kwamen de eerste cokesoven-batterijen van de cokesfabriek Emma gereed, welke fabriek na de oorlog geleidelijk aan werd uitgebreid, zodat zij in 1927 acht batterijen telde met een gezamenlijke dagcapaciteit van 3.500 ton steenkool. Inmiddels kwam de S.M. Maurits gereed en ook daar werd een cokesfabriek gesticht, waarvan de capaciteit aan de vooravond van de tweede wereldoorlog 6.500 ton steenkool per dag beliep. Onvoldoende onderhoud, het als gevolg van luchtgevaar onregelmatig ledigen en vullen der ovens, brachten versnelde slijtage teweeg. Ook viel directe oorlogsschade te betreuren. De capaciteit bleek dan ook na de bevrijding aanzienlijk te zijn geslonken. Met Marshall-gelden werd op de cokesfabriek Maurits een nieuwe batterij geplaatst. Ter vervanging van de uitgeleefde cokesfabriek Emma werd een nieuwe fabriek gebouwd onder Beek, in de onmiddellijke nabijheid van het Mauritscomplex.

Gelijk bekend, wordt bij de productie van cokes de steenkool ontleed en komen tal van stoffen vrij, die bij verbranding eenvoudig door de schoorsteen zouden ontsnappen. Daarmede hecht zich aan de cokeswinning als vanzelf de winning van tal van waardevolle stoffen, zoals benzol, pek en teer, grondstoffen voor de kleurstoffenindustrie, doch verder ook geeft het vrijkomen van het hoogwaardige cokesovengas, waarvan de helft gebruikt wordt voor de verhitting van de cokesovens zelf, gemakkelijk aanleiding tot het ter hand nemen van de productie van synthetische stikstof. Aanvankelijk, toen de cokesproductie nog vrij gering was, heeft men het vrijkomende gas hoofdzakelijk gebruikt voor energie-opwekking in eigen bedrijf, doch toen met het gereed komen van de cokesfabriek Maurits deze hoeveelheden aanzienlijk werden, werd besloten tot de bouw van een stikstofbindingsbedrijf. Dit bedrijf, het S.B.B., ontwikkelde een aantal soorten stikstof-meststof, doch breidde zich tevens geleidelijk uit tot de producenten van een groot aantal chemische artikelen.

* *

Een van de overwegingen van de commissie van 1899 was, dat een staatsmijnbedrijf de macht van buitenlandse kartels zou kunnen doorkruisen. Gedacht het conflict van 1910 is wellicht aan te nemen, dat deze verwachting zich voor de steenkolenvoorziening heeft bewaarheid. Wat de kunstmestvoorziening aangaat, mag men, naar het ons voorkomt, met meer stelligheid aannemen, dat deze verwachting is uitgekomen. In 1930 namelijk kwam een overeenkomst tot stand tussen de Staatsmijnen enerzijds en het landbouwaankoopcoöperatieve anderzijds, waarbij de eerste toezegde niet meer dan een redelijke prijs in rekening te brengen, de andere partij om zoveel mogelijk van de Staatsmijnen te betrekken. Het gevolg was, dat de producenten, aan wie in het kader van het internationale stikstofkartel (C.I.A.) naast de Staatsmijnen de voorziening van de Nederlandse markt was voorbehouden, t.w. het Duitse stikstofsyndicaat, Mekog en Sluiskil, gebonden waren aan het door de Staatsmijnen gevoerde prijsbeleid. In 1935 verenigden Staatsmijnen en de voornoemde ondernemingen zich in het Centrale Stikstof Verkoopbureau.

Reeds in het begin van de jaren twintig werd aan Sittard cokesovengas gedistribueerd. De vestiging van de cokesfabriek Maurits bracht de Staatsmijnen op de weg, die zou voeren tot het eerste grote-systeem van gasvoorziening op lange afstand. Thans lopen de transportleidingen reeds

tot Nijmegen en tot Bergen op Zoom. Voor Nederland betekent dit, dat een systeem is tot stand gekomen, waarmee op efficiënte wijze hoogwaardig gas, dat zich ook voor industriële doeleinden uitstekend laat gebruiken en dat onze industrialisatie bevordert, kan worden verschaft. Voor de Staatsmijnen betekent het, dat een weg is ingeslagen, waarvan geen terugkeer mogelijk is. Het gasverbruik in Nederland neemt hand over hand toe, niet alleen door de bevolkingsaanwas, doch ook doordat de voordelen verbonden aan het gebruiken van gas voor steeds meer lieden gaan spreken. Daarmede worden ook aan de Staatsmijnen steeds grotere eisen gesteld, waarvan zij de vervulling niet afhankelijk kunnen stellen van de verkoopmogelijkheden van cokes. Reeds in de jaren dertig bleek de directie der Staatsmijnen zich er van bewust, dat wel eens ooit de tijd zou kunnen aanbreken, waarop de vraag naar gas de normale overschotproductie te boven zou gaan en waarop de noodzaak zich zou voordoen te bezuinigen op het eigen verbruik. Met het oog hierop liet zij een aantal nieuwe cokesovens uitvoeren als zogenaamde compoundovens, waarin zowel het sterke cokeovengas als het zwakke, uit cokes en stoom te winnen generatorgas als warmtebron te gebruiken zou zijn. In 1939 werd begonnen met de bouw van een generatorgasfabriek, die in 1941 gereed kwam. In de afgelopen jaren werd een tweede dergelijke fabriek gebouwd.

* *

De verwachting van de commissie van 1899, dat een staatsmijnbedrijf een bron van inkomsten voor de Schatkist zou vormen, is niet bewaarheid. Meer dan een matige rente is gemiddeld genomen niet aan de Schatkist toegevloed, hetgeen niet wil zeggen, dat de Staatsmijnen weinig rendabel zouden zijn geweest. De oplossing is daarin gelegen, dat bij de Staatsmijnen in hoge mate expansie door interne financiering werd gedekt. Zo werd het S.B.B. geheel uit eigen middelen gefinancierd. Aldus is een complex van moderne bedrijven in Limburg ontstaan, dat welvaart en werkgelegenheid in deze provincie heeft gebracht en geworden is tot een belangrijk onderdeel van de Nederlandse economie.

* *

De derde verwachting, welke bedoelde commissie uitsprak, t.w. die van een wisselwerking tussen de sociale invloed van de zijde van een staatsmijnbedrijf en de bedrijfseconomische van die van het particuliere bedrijfsleven, laat zich moeilijk exact toetsen. Staatsexploitatie impliceert natuurlijk niet persé een sociaal verantwoord beleid; aangezien veel zo niet alles afhangt van de geestgesteldheid van de leidinggevende personen. Anderzijds zou men moeilijk kunnen verdedigen, dat particuliere ondernemers persé verstoken moeten zijn van sociaal besef. Het personeelsbeleid in de mijnindustrie is in menig opzicht zijn tijd vooruit geweest. Kenmerkend is het feit, dat in al deze jaren zich slechts één staking, gedurende 10 dagen in 1917, heeft voorgedaan, welke staking aanleiding gaf tot het instellen van een „Contactcommissie voor het Mijnbedrijf”, waarin de mijnwerkersorganisaties en de diverse directies zitting namen, en die aldus uitgroeide tot een scheidsgerecht. Velerlei sociale voorziening is in de mijnindustrie geschapen in een tijd, toen zulks in Nederland nog ongebruikelijk was. Wanneer men de geschiedenis bestudeert, kan men zich echter niet aan de indruk onttrekken, dat in dit opzicht de Staatsmijnen vaak als gangmaker hebben gefungeerd, wat er dan op zou wijzen dat de verwachting van de commissie van 1899 althans voor dit deel is uitgekomen.

Wat het andere deel betreft, die t.a.v. de bedrijfseconomische invloed, moet de indruk worden weggenomen, dat de leiding van een staatsmijnbedrijf persé inefficiënt

zou moeten zijn als zij niet naast zich een particulier mijnbedrijf zou zien. Temeer zou dergelijke opvatting niet te verdedigen zijn, waar de Staatsmijnen nimmer in een monopoliepositie hebben verkeerd. Dit neemt echter weer niet weg, dat de particuliere mijnen, die persé rendabel moeten zijn, willen zij zich kunnen handhaven, wel eens bij tijd en wijle dé pas kunnen hebben gemarkeerd. Al moet bij dit alles worden overwogen, dat strikt genomen staatsmijnen en particuliere mijnen niet volledig vergelijkbaar zijn (o.a. door het feit, dat bij de eerste wel, bij de laatste niet de kolonveredeling zich ontwikkelde), dan mag toch wel worden geconstateerd, dat bij zeer velen, die ter zake kundig zijn, de overtuiging leeft, dat een gelukkige wisselwerking is aanwezig geweest tussen de activiteit van particulier en staatsmijnbedrijf.

* *

In het voorbijgaan willen wij memoreren, dat de Staatsmijnen, die een enorme eigen behoefte hebben aan elektrische energie, in samenwerking met enige particuliere mijnen vele tientallen jaren de elektrische stroom voor de provincie Limburg hebben geleverd. In het voorbijgaan ook willen wij vermelden, dat de Staatsmijnen in een twaantal laboratoria — waarvan vooral dat te Geleen de vakman doet watertanden — belangrijk researchwerk verrichten. Waar wij nog wat uitvoeriger de aandacht voor willen vragen is voor de ingrijpende veranderingen, die de opkomst van de mijnindustrie in de provincie Limburg te weeg bracht.

Omstreeks 1900 was deze provincie, de industriestad Maastricht ter zijde gelaten, in hoofdzaak agrarisch en niet bij machte haar bevolkingsaccres op te vangen. Zij vertoonde dan ook een vertrekssaldo, terwijl de pendelarbeid naar naburige industrieën over de grens belangrijk moet zijn geweest. De opkomst van de mijnindustrie deed dit vertrekssaldo omslaan in een vestigingsoverschot, dat pas verdween in 1933 toen de depressie vele buitenlanders huiswaarts deed keren. Limburg groeide van 280.000 inwoners in 1900 tot 745.000 in 1950. Heerlen nam toe van 5.500 inwoners in 1895 tot 60.260 in 1949, Kerkrade van 8.000 tot 42.340, Brunssum van 1.200 tot 20.400, Hoensbroek van 1.300 tot 16.980. Beziet men een kortere periode na 1900 dan spreekt de snelle groei nog veel duidelijker. Het behoeft weinig betoog, dat de grote toevloed van vele vreemdelingen ernstige huisvestingsmoeilijkheden schiep, die men het hoofd heeft weten te bieden door de bouw van gezellenhuizen en, door de bouw van „koloniën”, arbeiderswijken, waartoe de mijndirecties vaak hebben samengewerkt met voorlieden uit de sociale beweging. Men denke hier in het bijzonder aan het waardevolle werk van Mgr Dr Poels. Men zal ook gemakkelijk kunnen begrijpen, dat de toestroming van zovele vreemdelingen uit binnen- en buitenland, die zich van de autochtone bevolking onderscheidde door taal, levensgewoonten en vaak ook door religie, wel eens tot wrijving en spanning moest leiden. Ernstige conflicten hebben zich echter niet voorgedaan. Door de activiteit der kerken, van voormannen uit de sociale beweging, en door de medewerking van de mijndirecties is deze turbulente samenleving in goede kanalen geleid.

Zonder de toevloed van vreemdelingen — men versta dit woord van Limburgs gezichtsveld uit — zou de snelle expansie der mijnindustrie zich niet hebben kunnen voltrekken. Onvermijdelijk was in den beginne ook, dat Limburg te weinig personen opleverde, die voor het bekleden van hogere functies in het mijnbedrijf waren opgeleid. Zodoende voegde zich bij bovenbedoelde sociologische heterogeniteit een verticale tweedeling, waarbij de zwakke vertegenwoordiging van het autochtone element in het

oog viel. Ook op dit punt heeft de tijd althans de grootste verschillen uitgewist.

* *

Terugblikkende op een periode van 50 jaar kan worden geconstateerd, dat de ontwikkeling van de mijnindustrie, en die van de Staatsmijnen in het bijzonder, voor Nederland van grote betekenis is geweest. Voor de provincie Limburg leidde zij tot ingrijpende veranderingen, ook wat betreft haar relatie tot overig Nederland. Omstreeks 1900 waren de banden tussen Limburg en overig Nederland letterlijk en figuurlijk wel zeer zwak. Mede onder invloed

van de groei van de mijnindustrie is daarin een grondige verandering gekomen. Letterlijk door het tot stand komen van goede verbindingswegen, figuurlijk door het tot leven wekken van de belangstelling van overig Nederland voor zijn Zuidelijkste provincie enerzijds en door een inniger kennismaking van Limburg met het Koninkrijk, waartoe het behoort, anderzijds. Van een gewest, dat geestelijk meer naar Oost, Zuid en West dan naar het Noorden openstond, gelijk het zulks geografisch deed, is Limburg geworden tot een provincie, die zich hecht verbonden weet met Nederland en met het Koninkrijk, dat het symbool der onbetwiste eenheid vormt.

Wageningen.

Prof. Dr Th. L. M. THURLINGS.

De spaarbanken in 1951¹⁾

De economische positie van ons land heeft zich in het afgelopen jaar min of meer tussen uitersten bewogen. Gaf de economische barometer in het eerste halfjaar een weliswaar geleidelijke, maar ononderbroken en daardoor verontrustende daling te zien, in het tweede halfjaar volgde daarop een belangrijk redres. Aanvankelijk waren handels- en betalingsbalans zeer ongunstig, onze deviezenreserve slonk onrustbarend en onze positie in de E.B.U. werd uiterst moeilijk, maar gaandeweg viel een belangrijke verbetering te bespeuren en aan het einde van het verslagjaar bleek onze goud- en deviezenreserve de stand bij het begin van 1951 weer te overtreffen, na een dieptepunt op 23 Juli 1951. Het is bepaald verblijdend dat onze betalingsbalans, volgens voorlopige door het C.B.S. gepubliceerde cijfers, over 1951 juist in evenwicht moet zijn geweest, tegenover een tekort van f 890 mln in 1950.

De prijsstijging op de internationale goederenmarkten, welke viel te constateren in de aanvang van 1951, had tot gevolg dat het publiek, anticiperend op een verdere prijsstijging bij de consumptiegoederen, tot omvangrijke aankopen overging. Zulks wordt duidelijk gedemonstreerd door de consumptie-index vervat in tabel 1.

TABEL 1.

Consumptie-index
(1949 = 100)

	1950 Maandgemiddelde	1951			
		1e kw.	2e kw.	3e kw.	4e kw.
Voedingsmiddelen:					
Waarde.....	112	118	122	123	129
Prijs.....	112	115	123	125	124
Hoeveelheid.....	100	103	100	98	104
Idem, per hoofd der bevolking.....	98	100	96	95	101
Genotmiddelen:					
Waarde.....	102	101	105	101	123
Prijs.....	103	110	113	116	116
Hoeveelheid.....	99	91	93	87	106
Idem, per hoofd der bevolking.....	98	92	90	85	102
Duurzame consumptiegoederen:					
Waarde.....	111	134	113	100	109
Prijs.....	111	127	134	128	123
Hoeveelheid.....	100	105	84	79	88
Idem, per hoofd der bevolking.....	99	103	82	76	85
Overige goederen en diensten:					
Waarde.....	106	110	116	125	120
Prijs.....	105	114	117	118	120
Hoeveelheid.....	101	97	100	107	100
Idem, per hoofd der bevolking.....	99	94	97	103	96
Totale consumptie:					
Waarde.....	109	114	117	118	120
Prijs.....	109	118	123	122	122
Hoeveelheid.....	100	101	95	94	98
Idem, per hoofd der bevolking.....	99	98	92	91	95

Bron: C.B.S.

¹⁾ Dit artikel is in hoofdzaak gewijd aan de algemene spaarbanken verenigd in de Nederlandse Spaarbankbond.

Bovenstaande tabel leert ons in het bijzonder, dat vooral in het eerste kwartaal 1951 belangrijke aankopen zijn verricht, speciaal in de sector van de duurzame consumptiegoederen; in het tweede kwartaal volgde hierop een belangrijke daling, welke zich nog in het derde kwartaal voortzette.

Spaarverkeer.

Min of meer parallel met vorenstaande verschijnselen heeft zich het spaarverkeer in 1951 voltrokken. In totaal werden bij de Bondsspaarbanken ingelegd f 427 mln, waartegenover f 466 mln werd terugbetaald, zodat in totaal niet minder dan f 40 mln meer werd terugbetaald dan ingelegd.

Beschouwen wij de inleggingen en terugbetalingen afzonderlijk en vergelijken wij deze met overeenkomstige cijfers uit de jaren 1947 t/m 1950²⁾, dan blijkt dat de inleggingen zich vrijwel in dezelfde richting hebben bewogen als de gemiddelde inleggingen in de basisperiode, zij het dat zij zich in 1951 bijna voortdurend enige miljoenen daarboven bewogen. Het terugbetalingsexcedent dient dus in het bijzonder te worden toegeschreven aan de uitzonderlijk hoge terugbetalingen in de eerste 3 maanden van het jaar onder verslag.

Tot deze hoge terugbetalingen hebben verschillende omstandigheden geleid. Wij noemden reeds de prijsstijging op de wereldmarkten, welke een stimulans was voor het publiek om, anticiperend op een verder voortgaande prijsstijging, allerlei aankopen te verrichten. Min of meer tegelijkertijd nam de spanning op internationaal gebied toe, terwijl de vrij langdurige kabinetscrisis hier te lande niet naliet een gevoel van onbehagen te wekken. Bovendien deden in de pers allerlei geruchten de ronde als zou er sprake zijn van een komende textieldistributie van een blokkering van spaargelden en zelfs van gedwongen sparen.

Als naderhand blijkt, dat de op 17 Maart 1951 optredende nieuwe Regering het voornemen heeft door krachtige maatregelen de situatie meester te worden, komen de terugbetalingen gaandeweg op een meer normaal niveau, terwijl de inleggingen toenemen.

Aan het einde van het jaar staan de terugbetalingen dan nog weer onder invloed van de zgn. Burgerzinsleningen, welke door verscheidene gemeenten werden uitgegeven, terwijl zij voor het overige ongetwijfeld ook nog beïnvloed zullen zijn door de snellere invordering van de belastingen, alsmede door het feit dat de spaarders in bescheiden mate belang zullen hebben genomen bij een belegging in obligaties, nu het rendement daarvan geleidelijk op een meer aantrekkelijk niveau is gekomen.

Inmiddels moest eind 1951 op de inleggersrekeningen de verschuldigde rente worden bijgeschreven, welke kan worden getaxeerd op ca f 25 mln. Uiteindelijk zal het

²⁾ Wij zijn er ons van bewust, dat deze vergelijkingsbasis vrij smal is, maar een andere was in de gegeven omstandigheden niet wel bruikbaar.

inleggerstegoed van de gezamenlijke spaarbanken ongeveer f 15 mln minder hebben bedragen dan bij het begin van het jaar, waardoor het kan worden getaxeerd op ongeveer f 1.102 mln.

Het is zeer bevredigend dat het aantal behandelde posten, dat in 1951 bijna 9 miljoen beliep, nog weer ongeveer 500.000 hoger was dan in het daaraan voorafgaande jaar en niet minder verheugend is het, dat het aantal in omloop zijnde spaarbankboekjes met 83.000 toenam. In totaal werden 129.000 boekjes afbetaald en 212.000 nieuwe boekjes uitgegeven.

Andere spaarinstellingen.

In tabel 2 volgt een overzicht van de omzet bij de verschillende groepen van spaarinstellingen.

TABEL 2.

Omzet.

	Inleggingen × f l mln		Terug- betalingen × f l mln		Saldo × f l mln		Toe-/af- neming in pCt van het tegoed	
	1950	1951	1950	1951	1950	1951	1950	1951
Bondsspaarban- ken	418	427	431	466	— 13	— 39	— 1,2	— 3,5
Rijkspostspaar- bank	285	288	389	385	— 104	— 97	— 7,6	— 7,5
Boerenl. banken	628	696	639	721	— 11	— 25	— 0,7	— 1,6

In alle gevallen zag men zich gesteld voor een min of meer belangrijk terugbetalingsexcedent. Uitgedrukt in procenten van het inleggerstegoed was dit het grootst bij de Rijkspostspaarbank en het kleinst bij de Boerenleenbanken. Het is overigens merkwaardig, dat dit terugbetalingsexcedent, uitgedrukt in absolute bedragen, bij de R.P.S. in 1951 kleiner was dan in het daaraan voorafgaande jaar, terwijl het bij de andere groepen van instellingen groter was.

Ten slotte laten wij hier nog volgen een overzicht van het verloop over de laatste jaren van het inleggerstegoed bij vorenbedoelde groepen van instellingen.

TABEL 3.

Tegoed.

Jaar	Bonds- spaar- banken	Rijks- post- spaarb.	Boeren- leen- banken	Totaal	Bonds- spaar- banken	Rijks- post- spaarb.	Boeren- leen- banken
	× f l mln				in pCt van het totaal		
1947	1.035	1.514	1.544	4.093	25,3	37,0	37,7
1948	1.041	1.445	1.492	3.978	26,2	36,3	37,5
1949	1.106	1.440	1.553	4.099	27,0	35,1	37,9
1950	1.117	1.365	1.574	4.056	27,5	33,7	38,8
1951	1.102	1.298	1.582	3.982	27,7	32,6	39,7

Uit vorenstaande cijfers blijkt, dat het aandeel van de Bondsspaarbanken en van de Boerenleenbanken in het totale tegoed de laatste jaren bij voortdurende stijgende is.

Beleggingen.

Doordat de spaarbanken vooral in het begin van het jaar zoveel meer spaargelden hebben moeten terugbetalen dan er werden ingelegd, hebben zij een niet onaanzienlijk deel van de beleggingen op korte termijn moeten afstoten en waren zij anderzijds nauwelijks in de gelegenheid om te profiteren van het zoveel hoger rendement, dat in het tweede halfjaar te maken was van beleggingen op langere termijn.

Ter verkrijging van enig inzicht in de richting, waarin de beleggingen van de spaarbanken zich in het verslagjaar hebben bewogen, laten wij hieronder een tabel volgen, waarin de beleggingen per ultimo 1951 zijn verwerkt van een aantal spaarbanken, omvattende ca 70 pCt van het totale inleggerstegoed, met vergelijkende cijfers over 1950.

TABEL 4.

Beleggingen en liquide middelen.

	1951	pCt	1950	pCt
Kasgeld	f 4.363.256	0,5	f 3.723.869	0,4
Postgiro/kassiers' ..	14.445.205	1,8	6.965.687	0,8
Spaarbankrekening bij 's Rijks Schat- kist	50.540.000	6,3	80.415.000	9,5
Kasgeldleningen ..	17.726.333	2,2	6.547.500	0,8
Schatkistpromessen ..	1.200.000	0,2	2.500.000	0,3
Schatkistbiljetten ..	3.323.500	0,4	13.737.000	1,6
Effecten	376.972.772	46,8	400.405.350	46,8
3 pCt Rijksrekening ..	319.000	0,0	12.596.840	1,5
Hypotheek	119.019.610	14,8	102.901.847	12,0
Onderhandse lening- gen aan of gegar- andeerd door pub- licrechtelijke li- chamen e.d.	207.553.171	25,8	216.741.278	25,3
Onderhandse lening- gen aan privaatrechtelijke li- chamen e.d.	7.667.835	1,0	7.860.805	0,9
Voorschotten	313.640	0,0	24.510	0,0
Vaste goederen niet in eigen gebruik ..	1.760.349	0,2	1.225.704	0,1
Totaal	f 805.204.671	100	f 855.645.390	100

Bij vergelijking van de cijfers over 1951 met die over 1950 blijkt het tegoed op de Spaarbankrekening bij 's Rijks Schatkist met niet minder dan f 30 mln te zijn teruggelopen. Ook van het bezit aan schatkistpapier is een zeer aanzienlijk deel verdisconteerd, vermoedelijk ook vanwege het geringe rendement van deze belegging.

Daartegenover heeft de post „Kasgeldleningen” een niet onbelangrijke uitbreiding ondergaan, hetgeen stellig zal moeten worden toegeschreven aan het betrekkelijk hoge rendement dat van deze belegging, in de gegeven omstandigheden, was te maken.

De post „Effecten” verschijnt in de opstelling met een bedrag dat ongeveer f 23 mln lager is dan tevoren. Deze vermindering zal voor een groot deel moeten worden geweten aan de zoveel lagere beurskoers per ultimo 1951.

Het tegoed op de 3 pCt rentende Rijksrekening onderging een aanzienlijke vermindering, doordat in het begin van het jaar uit het tegoed op deze rekening werd ingeschreven op de 3½ pCt Staatslening 1951.

Het hypotheekbezit van de spaarbanken kon gelukkig worden uitgebreid. Deze belegging biedt de mogelijkheid om, zij het met enige vertraging, aanpassing te zoeken bij een eventuele stijging van de rentestand. Het in hypotheek belegde bedrag belooft nu ongeveer 15 pCt van de totale belegging. Weliswaar valt t.a.v. de omvang dezer belegging in de laatste jaren een voortdurende toename te constateren, maar al met al belooft zij nog slechts de helft van het percentage dat zij voor de oorlog placht in te nemen.

De belegging in onderhandse leningen liep met ongeveer f 9 mln terug. Men heeft er na de uitbreiding, welke deze belegging sedert de oorlog heeft ondergaan, de voorkeur aan gegeven om de aflossingen ófwel te gebruiken voor de financiering van de terugbetalingen, ófwel op een andere wijze te herbeleggen.

Rente.

De geleidelijke stijging van het rendement, welke reeds in het tweede halfjaar 1950 viel te signaleren, heeft zich in het verslagjaar in een versnelde beweging voortgezet. De tot tweemaal toe plaats gehad hebbende herziening van het rentegamma, waarmede men feitelijk achter de markt aanliep, kan als een symptoom hiervan worden gezien.

Het valt te betreuren, dat de spaarbanken in 1951 juist zulk een belangrijk terugbetalingsexcedent moesten financieren, waardoor zij slechts in bescheiden mate in staat waren om te profiteren van de mogelijkheid tot het maken van een hoger rendement.

Aan de andere kant is een aantal spaarbanken over-

gegaan tot verhoging van de aan inleggers vergoede rente, hetzij dat men hiertoe eigener beweging op grond van de voorafgaande resultaten overging, dan wel dat men dit deed om daarmee in de pas te blijven met de Rijkspostspaarbank, welke op 2 Januari 1951 publiceerde dat zij de rente had bepaald op 2,28 pCt. Halverwege het jaar werd nog medegedeeld — zulks in verband met het 70-jarig bestaan dezer instelling — dat alle inleggers, die gedurende het gehele jaar 1951 een tegoed bij de R.P.S. zouden hebben gehad, een toeslag van 5 pCt op de rente zouden krijgen, waardoor deze practisch op 2,4 pCt kwam.

Voor het verloop van de gekweekte en vergoede rente moge worden verwezen naar tabel 5.

TABEL 5.

Gekweekte en vergoede rente.

	Gekweekte rente in pCt van de beleggingen		Toegekende rente in pCt. van het totale tegoed		Rentemarge	
	R.P.S.	Bijz. Spaarb.	R.P.S.	Bijz. Spaarb.	R.P.S.	Bijz. Spaarb.
1947	2,72	2,96	2,06	2,17	0,66	0,79
1948	2,70	2,96	2,06	2,14	0,64	0,82
1949	2,79	3,00	2,07	2,18	0,72	0,82
1950	2,98	3,11	2,11	2,28	0,87	0,83
1951 ¹⁾	3,12	3,19	2,30	2,25	0,82	0,94

¹⁾ Voorlopige cijfers.
Bron: C.B.S.

De cijfers met betrekking tot 1951, voorkomende in bovenstaande tabel, dienen als voorlopig te worden beschouwd. Wat de bijzondere spaarbanken betreft zijn zij ontleend aan een enquête onder een aantal stedelijke spaarbanken. Aan een de gegevens van alle spaarbanken bekend zijn, zal waarschijnlijk blijken dat zowel het percentage van de gekweekte als dat van de toegekende rente hoger ligt. Men geve er zich overigens rekenschap van dat de stijging van de gekweekte rente voor een deel zal moeten worden toegeschreven aan de zoveel lagere effectenwaardering per ultimo 1951.

Voorts doet het enigszins vreemd aan, dat de aan inleggers toegekende rente over 1951 lager zou zijn geweest dan over 1950, ondanks de renteverhoging, welke bij een aantal spaarbanken is doorgevoerd. De verklaring hiervoor zal gezocht moeten worden in het feit, dat de stedelijke spaarbanken dooreengenomen, in verband met hun grotere service, een lagere inleggersrente plegen te vergoeden dan hun landelijke zusterinstellingen, terwijl de omstandigheid dat de grootste terugbetalingsexcedenten zich in het eerste kwartaal hebben afgespeeld mede van invloed moet zijn geweest.

Bedrijfsresultaten.

Werden de bedrijfsresultaten enerzijds gunstig beïnvloed door een stijging van de rentemarge, zoals deze valt af te leiden uit tabel 5, aan de andere kant dient bedacht te worden, dat de spaarbanken zich nog steeds gesteld zien tegenover een verhoging van het kostenpeil. Enerzijds is dit een gevolg van de alom waar te nemen stijging van lonen en kosten en anderzijds moet zulks worden toegeschreven aan een toeneming van de omzet bij vele spaarbanken, welke op haar beurt een gevolg is van het meerdere dienstbetoon dat in verscheidene gevallen aan inleggers wordt bewezen.

Voor de groep van stedelijke spaarbanken hebben de kosten in de jaren 1949, 1950 en 1951 bedragen resp. 0,56, 0,60 en 0,67 pCt van het inleggenstegoed.

Onder de onkosten zijn niet ongemeten de noodzakelijke afschrijvingen, zodat de bestaande rentemarge nog nauwelijks voldoende is voor een behoorlijke versterking van de reserves boven de met de belegging dezer reserves gekweekte rente.

Propaganda.

De spaarbanken hebben zich ook in 1951, met raad en daad terzijde gestaan door de Stichting Spaarpropaganda, actief beziggehouden met de propaganda voor het sparen, zowel onder volwassenen als onder de kinderen. Daartoe werd veelal gebruik gemaakt van de door de Stichting Spaarpropaganda beschikbaar gestelde drukwerken, als kalenders, zakagenda's, leesboekjes voor de jeugd, vouwbladen e.d.

In aansluiting op reeds vroeger ondernomen voorbereidende stappen, werden in verschillende plaatsen door de budget-medewerker van de Stichting Spaarpropaganda cursorische voordrachten gehouden, waarin voor maatschappelijke werksters e.a. voorlichting werd gegeven omtrent de besteding van de gezinsinkomsten.

In bijzondere mate werd ook aandacht geschonken aan het bedrijfssparen, omdat de overtuiging bestaat, dat langs deze weg nog veel nuttig werk kan worden verricht.

Aangezien tegen het beleid van de Nationale Spaarraad enige bezwaren waren gerezen — gericht tegen de kosten van het door de Spaarraad uit te geven materiaal, alsmede gebaseerd op paedagogische overwegingen — werd aan de Bondsspaarbanken geadviseerd bij de Jeugdspaaractie 1951-1952 gebruik te maken van het door de Stichting Spaarpropaganda uit te geven materiaal, aan welk advies, op een enkele uitzondering na, gevolg werd gegeven.

Een door de Nationale Spaarraad ingestelde speciale commissie heeft zich in het afgelopen jaar intensief beziggehouden met de voorbereiding van een spaarregeling voor jonge mensen.

Bij de behandeling van zijn begrotings-hoofdstuk door de Eerste Kamer der Staten-Generaal, heeft de Minister van Financiën in het voorjaar 1951 reeds te kennen gegeven, dat hij niet onwelwillend stond tegenover een bij de Nationale Spaarraad in voorbereiding zijnde spaarregeling, waarbij aan jonge mensen een suppletie op de rente zou worden verstrekt, mits de spaargelden eerst op de datum van het huwelijk of na verloop van een zekere termijn opgevraagd zouden worden.

Het spaarproces gezien in groter verband.

Wanneer wij het spaarproces nu nog eens bezien tegen de achtergrond van het economisch gebeuren hier te lande dan valt te constateren, dat het nationaal inkomen, volgens gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek, in de laatste jaren een belangrijk accres te zien geeft. Bedroeg dit over 1938 f 4.900 mln, voor de jaren 1948 t/m 1950 heeft het bedragen resp. f 12.887, f 14.112 en f 15.580 ³⁾ mln. Hierbij valt uiteraard te denken aan de waardevermindering van de gulden en ook aan de toeneming van de bevolking.

Ook bij de nationale besparingen valt een belangrijke vermeerdering te constateren, zoals uit onderstaande tabel blijkt.

TABEL 6.

Nationale besparingen.

	Eenheid	1938	1948	1949	1950
Besparingen	f 1 mln	296	788	1.886	2.530
Bevolking	1 mln	8,7	9,9	10	10,2
Besparingen per hoofd der bevolking	f 1,—	34,0	79,6	188,6	248,0
Nationaal inkomen	f 1 mln	4.900	12.887	14.112	15.580
Nationaal inkomen per hoofd der bevolking	f 1,—	563,2	1.301,7	1.411,2	1.527,5
Besparingen per hoofd der bevolking in procenten van het nationaal inkomen per hoofd der bevolking	pCt	6	6,1	13,4	16,2

De besparingen per hoofd der bevolking, uitgedrukt in procenten van het nationaal inkomen per hoofd der

³⁾ Voorlopig cijfer.

bevolking, zijn dus gestegen van 6 pCt in 1938 tot ongeveer 16,2 pCt in 1950, een verhouding welke min of meer parallel loopt met de waardevermindering van het geld. Opmerkelijk is alleen nog, dat dit percentage in 1948 nog 6,1 bedroeg, terwijl het 2 jaar later was gestegen tot 16,2.

Ter beantwoording van de vraag naar de bronnen, waaruit de besparingen voortvloeien, menen wij te mogen verwijzen naar tabel 7.

TABEL 7.

Bronnen der besparingen.

(x f l mln)

Bronnen der besparingen	1938	1948	1949	1950
Overheid	— 95	788	1.033	870
Besparingen N.V.'s	190	370	380	400
Pensioen- en verzekeringsfondsen ..	147	457	471	540
Verbruikers	54	— 827	2	720
Totaal	296	788	1.886	2.530

Bron: C.B.S.

De besparingen opgevoerd voor de Overheid geven in het algemeen weer het verschil tussen de belastinginkomsten en de consumptieve bestedingen van de Overheid. Daarnaast heeft de Overheid nog andere financieringen te verrichten. Men denke aan de vergoeding van oorlogsschade, de investeringen in openbare en semi-openbare nutsbedrijven en aflossing op binnen- en buitenlandse schuld.

Belangrijk zijn de besparingen van het bedrijfsleven in de vorm van niet uitgekeerde winsten. Zolang de conjunctuur in het bedrijfsleven niet omslaat zal deze bron van zeer grote betekenis blijven, ook al omdat bij de financiering van de onderneming de interne financiering zozeer op de voorgrond staat. Men geve er zich verder rekenschap van, dat het bedrag der afschrijvingen een veelvoud van de reserveringen belooft.

De toeneming van de besparingen bij pensioen- en verzekeringsfondsen valt te verklaren uit de voortschrijdende tendenz om voor het personeel een behoorlijke sociale voorziening te treffen, terwijl ook de waardedaling van het geld in gelijke richting werkzaam is.

De besparingen onder het hoofd „Verbruikers” omvatten zowel de besparingen der gezinshuishoudingen als die der bedrijven, voor zover niet uitgeoefend in de vorm ener naamloze vennootschap.

De besparingen der gezinshuishoudingen kunnen in twee groepen worden onderscheiden: 1. de contractuele besparingen via levensverzekeringmaatschappijen en de gedwongen besparingen via de sociale verzekering, welke na de oorlog sterk zijn toegenomen en welke zijn terug te vinden onder het hoofd „Pensioen- en verzekeringsfondsen”; 2. de spontane, vrijwillige besparingen.

Voor de spaarbanken zijn uiteraard de laatste het meest van belang, omdat daaruit de stortingen bij de spaarbanken resulteren. Of en in hoeverre zij plaats zullen vinden is evenwel in hoge mate afhankelijk van de spaarzin enerzijds en het spaarvermogen anderzijds.

Een behoorlijke maatstaf om de ontwikkeling van de spaarzin, d.w.z. van de geneigdheid om te sparen en dan nog alleen betrokken op de spaarbanken, na te gaan,

TABEL 8.

Aantal spaarbankboekjes.

Jaar	Per 100 inwoners	
	Bijz. Spb.	R.P.S.
1933/37	14,4	26,5
1948	21,9	36,9
1949	22,9	37,7
1950	23,5	38,0
1951 ¹⁾	24,0	38,5

¹⁾ Voorlopige cijfers.

is moeilijk te vinden. Wellicht kan enige aanwijzing hieromtrent worden gevonden in de verbreiding van het aantal spaarbankboekjes. Wij komen tot het in tabel 8 weergegeven resultaat als wij het aantal boekjes uitdrukken per 100 inwoners.

Uit bovenstaande cijfers valt zeker niet af te leiden, dat de spaarbereidheid bij de Nederlandse bevolking zou zijn verminderd. Hoe de ontwikkeling geweest zou zijn indien zich tijdens en na de oorlog niet tal van remmende factoren hadden voorgedaan, laat zich slechts gissen.

Het spaarvermogen wordt uiteraard in nadelige zin beïnvloed door de nog steeds bestaande spanning tussen lonen en prijzen. In dit verband kan worden meegegeeld, dat blijkens onderzoeken van het Centraal Sociaal Werkgevers Verbond de reële inkomens van de industrie-arbeiders zich, behoudens in de 3 grote steden, over het algemeen bewegen op een peil dat iets ligt boven dat van 1938.

Met de salarisverhoudingen van de beamtten en ambtenaren is het evenwel heel anders gesteld. Voortbouwend op een in 1948 ingestelde enquête naar de salarisverhoudingen bij het beamtten-personeel in het vrije bedrijf in vergelijking met de vooroorlogse toestand, kwam het C.S.W.V. onlangs tot de conclusie ⁴⁾, dat de levensstandaard voor de verschillende groepen van beamtten-personeel, door een voortgezette daling sedert 1948, nog sterker van de vooroorlogse verhoudingen is gaan afwijken. Deze daling is voor de gezinnen met de hogere inkomens zelfs nog iets groter dan voor de lagere inkomensgroepen, hetgeen dus een verdere nivellering der inkomens betekent.

Tabel 9 geeft enig inzicht in de bestaande verhoudingen op dit punt.

TABEL 9.

Gemiddelde levensstandaard van beamtten.

Salarisklasse	Gemiddelde bruto jaarinkomens ¹⁾		Gemiddelde netto jaarinkomens ²⁾		Gemiddelde levensstandaard in 1951 t.o.v. 1939/1940 in pCt
	1939/1940	1951	1939/1940	1951	
4	4.000	7.300	3.650	6.450	70
6	6.000	10.350	5.350	8.610	63 $\frac{1}{2}$
8	8.000	12.950	7.000	10.300	58
10	10.000	15.350	8.600	11.800	54
12	12.000	17.300	10.200	12.900	50
15	15.000	19.550	12.500	14.050	44 $\frac{1}{2}$

Bron: C.S.W.V.

¹⁾ Inclusief kinderbijslagen.²⁾ Salarissen inclusief kinderbijslagen, na aftrek van inkomstenbelasting.

Ook de Sociaal-Economische Raad heeft zich, in zijn Advies inzake de in de naaste toekomst te voeren loonen- en prijspolitiek, met deze materie bezig gehouden en volgens dit college zagen de ambtenaren, ondanks rangen-inflatie, hun beschikbare reële inkomen met ongeveer 30 pCt dalen.

Een stijging van de kosten van levensonderhoud, een sterk verzwaarde belastingdruk en een inkomensverhoging, welke bij dit alles sterk ten achter bleef, moest wel een aanzienlijke achteruitgang in levensstandaard opleveren.

Gegeven het feit, dat de spaarmogelijkheden bij grote groepen van de bevolking zozeer beperkt zijn mag men van het spaarvolume, voor zover dit zich afspiegelt bij de spaarbanken, voor de naaste toekomst geen al te grote verwachtingen koesteren, tenzij de geldhoeveelheid door een verder gaande inflatie onverhoopt zeer sterk zou toenemen. Niettemin is het streven naar een hoger welvaartspeil het volkomen waard om bij voortduring alle krachten in te zetten bij de bevordering van het sparen.

Amersfoort.

Dr J. R. A. BUNING.

⁴⁾ „De Onderneming” van 23 Februari 1952.

Goederenverkeer Rotterdamse haven 1951

Enkele weken geleden is door een vertegenwoordiger van de „Hamburger Lagerhaus“ de aandacht gevestigd op het feit, dat de Benelux-havens verder waren met het herstel van het vooroorlogse verkeer dan Hamburg.

Op zichzelf zou dit geen verwondering behoeven te wekken, o.a. omdat de Benelux-havens of minder oorlogsschade hadden of eerder dan Hamburg in de gelegenheid waren geweest de opgelopen schade te herstellen.

Daarbij komt, dat het bedrijfsleven in Duitsland pas sedert de geldsanering van zomer 1948 krachtig in herstel kon komen, terwijl de opleving in andere landen eerder kon inzetten. Van de drie grote Duitse Noordzeehavens vertoonde overigens Bremen in 1951 een bedrijvigheid, welke 20 pCt uitgaat boven die van 1936. Hamburg, dat in een aanzienlijk moeilijker positie verkeert, bereikte met 14,2 mln ton een niveau, dat 29 pCt boven dat van 1950 en 35 pCt onder dat van 1936 ligt.

Hoe dit ook zij, het is interessant om, nu voor Rotterdam de jaarcijfers van 1951 bekend zijn, deze te zetten naast die van 1929, 1936, 1949 en 1950 (zie onderstaande tabel).

De rubriek „stukgoed“ vertoont in de uitvoer en in het totaal een stijging ten opzichte van 1950, evenals practisch alle rubrieken. Dit wil niet zeggen, dat er geen verschuivingen zouden zijn te signaleren.

Het totale kolenverkeer steeg met 53 pCt tot 8,7 mln ton, doch dit uitsluitend als gevolg van de enorme invoer

van Amerikaanse kolen (5,08 mln); de uitvoer daalde.

Erts, hout en graan stegen ten opzichte van 1950, doch bleven beneden het vooroorlogse peil. De categorie „overig massagoed“ vertoont een daling van 400.000 ton.

De olietransporten stegen nog van 9 mln ton in 1950 tot 10,70 mln ton in 1951, uitmakende 30 pCt van het totale goederenverkeer ter zee van Rotterdam. Daarbij trekt de uitvoer over zee van 1,8 mln ton geraffineerd product de aandacht, kenschetsend voor de bedrijvigheid van de raffinaderijen te Pernis.

Laat men, bij een vergelijking van de activiteit in de haven thans en vóór de oorlog, de olie buiten beschouwing — en daarvoor is wel aanleiding, omdat het olie-verkeer zich in afzonderlijke, sedert de oorlog sterk uitgebreide havenbekkens afspeelt — en voert men naast de vooroorlogse jaren 1929 en 1936 ook nog 1938 op, dan verkrijgt men voor de totale ter zee aan- en afgevoerde goederenhoeveelheid zonder bunkers en zonder olie de volgende cijfers:

1929	35,38 mln ton	1949	15,25 mln ton
1936	29,30 „ „	1950	20,— „ „
1938	37,14 „ „	1951	25,10 „ „

Op zichzelf genomen dus een dankbaar stemmende na-oorlogse groei, waarbij men echter goed zal doen de proporties ten opzichte van het vergelijkbare vooroorlogse verkeer niet uit het oog te verliezen.

Rotterdam.

Ir N. Th. KOOMANS.

Goederenverkeer ter zee in de haven van Rotterdam.

(In mln tonnen van 1.000 K.G. (zonder bunkermateriaal)).

Rotterdam	1929			1936			1949			1950			1951		
	aanvoer	afvoer	totaal	aanvoer	afvoer	totaal	aanvoer	afvoer	totaal	aanvoer	afvoer	totaal	aanvoer	afvoer	totaal
Kolen	1,60	9,20	10,80	1,00	9,20	10,20	1,70	3,20	4,90	0,90	4,80	5,70	5,52	2,96	8,48
Min. oliën	1,05	0,02	1,07	1,90	0,30	2,20	4,10	0,80	4,90	6,90	2,10	9,00	8,90	1,80	10,70
Ertsen	10,40	—	10,40	7,20	—	7,20	1,60	0,03	1,63	3,00	—	3,00	4,15	0,02	4,17
Hout	1,75	0,03	1,78	1,10	—	1,10	0,40	0,17	0,57	0,60	0,05	0,65	0,77	0,14	0,91
Granen	3,65	0,05	3,70	2,50	0,10	2,60	1,50	0,05	1,55	1,70	—	1,70	1,98	0,04	2,02
Over. massag.	0,90	0,40	1,30	1,00	0,80	1,80	0,50	1,20	1,70	0,75	0,85	1,60	0,73	0,69	1,42
Stukgoed	3,65	3,95	7,60	3,30	3,10	6,40	2,70	2,20	4,90	3,65	3,70	7,35	3,70	4,39	8,09
Totaal	23,00	13,65	36,65	18,00	13,50	31,50	12,50	7,65	20,15	17,50	11,50	29,00	25,75	10,04	35,79

INGEZONDEN STUKKEN

De Pensioen- en spaarfondsenwet: een juridisch monstroom?

Mr D. Koning te 's Gravenhage schrijft ons:

In „E.-S.B.“ van 16 April 1952 komt een artikel voor onder bovenstaand hoofd en in „E.-S.B.“ van 23 April 1952 een vervolgartikel „detailcritiek“ van de hand van G. Nijk te Leeuwarden. In deze artikelen wordt ernstige critiek geleverd op het ontwerp-Pensioen- en spaarfondsenwet, dat thans bij de Eerste Kamer aanhangig is, welke critiek naar mijn mening op vele punten niet billijk is. Ik meen daarom schrijver te mogen nalaten tegenover de zienswijze van de schrijver een andere opvatting te plaatsen, welke aan het wetsontwerp het recht doet wedervaren, dat het m.i. verdient.

Het doet mij leed, dat de schrijver blijk geeft, tegenover het wetsontwerp in het algemeen negatief te zijn ingesteld, en dat hij bijv. niet tot een antwoord kan komen op de vraag, of het juist in een tijd, waarin vele bedrijven het moeilijker beginnend te krijgen, psychologisch verantwoord is, een werkgever die sociaal voelde dan zijn collega,

verplichtingen op te leggen, welke zijn collega niet heeft. Het lijkt mij niet nodig hierop in te gaan, omdat in de schriftelijke stukken welke bij de behandeling in de Kamers zijn gewisseld en bij de mondelinge behandeling, reeds in allerlei toonaarden de wenselijkheid van een wettelijke regeling is bepleit en toegejuicht en het moeilijk zou zijn daarover nog iets nieuws te zeggen. Ik wensde de negatieve instelling van de schrijver slechts daarom te constateren, omdat daaruit m.i. moet verklaard worden, dat de schrijver in zijn critiek op de onderdelen, niet steeds blijk geeft met die goede wil beziel het wetsontwerp te hebben gelezen, die men zou kunnen verwachten van degene, die het ontwerp in zijn geheel met meer welwillendheid benadert.

Als ik het betoog van de schrijver goed gevolgd heb, staat zijn bezwaar, dat de wet terugwerkende kracht zou hebben, vooral in verband met artikel 8.

Blijkens artikel 8, zegt de schrijver, beperkt de wet zich niet slechts tot de zekerheid voor de toezeggingen, maar bemoeit zij zich ook met de toezeggingen zelf, en maakt deze, ook voor het verleden, stringenter. Ik ben van mening, dat deze stelling niet juist is. Artikel 4, derde lid, schrijft voor, dat de statuten en reglementen van een pensioenfonds moeten voldoen o.a. aan artikel 8 van de wet.

De statuten of de reglementen moeten dus bepalen, dat een deelnemer, die tenminste vijf deelnemersjaren heeft, bij ontslag voor het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd uitgestelde aanspraken moet verkrijgen. Dit betekent, dat een verplichting gelegd wordt op het fonds. Artikel 8 brengt geen wijziging in de toezegging van de werkgever; deze wordt niet gedwongen meer geld in het fonds te storten, dan wat uit zijn toezeggingen voortvloeit. Op het ogenblik, dat artikel 8 in werking treedt, zullen de fondsen maatregelen moeten treffen om het actuariële evenwicht te herstellen, indien dat door de toepassing van artikel 8 verstoord wordt. Men kan de oplossing zoeken aan de zijde van de aanspraken en aan de zijde van de verplichtingen. Indien het fonds daarvoor een beroep doet op de werkgever, staat het deze vrij extra stortingen te doen of te weigeren. In dit opzicht geeft het wetsontwerp geen enkel recht aan het fonds tegenover de werkgever. Bovendien voorziet het wetsontwerp in een overgangsregeling door de mogelijkheid te openen een tekort in maximaal vijf en twintig jaren in te halen. Indien de werkgever niet bereid of niet in staat is te helpen, als verhoogde bijdragen van werkgever en werknemers niet mogelijk zijn en als de overgangsbepaling geen oplossing biedt, dan is het niet de werkgever die daarvan het bezwaar ondervindt, maar zijn het uitsluitend degenen, die tot de pensioengerechtigde leeftijd deelnemer blijven, die een offer brengen ten gunste van de voortijdig uit het fonds verdwijnende deelnemers.

Is er nu sprake van terugwerkende kracht van de wet, omdat voor de vereiste vijf deelnemersjaren ook meetellen de deelnemersjaren vóór de inwerkingtreding van de wet? Naar mijn mening geenszins. De wet verbindt alleen voor het toekomstige, immers wie na de inwerkingtreding van de wet weggaat krijgt uitgestelde aanspraken, wie de dag er voor wegging krijgt geen andere aanspraken, dan de statuten en reglementen hem toen toekenden. De wetgever, zo zegt de schrijver, kan niet straffeloos algemeen geldende normen overtreden. Ik zou hem de vraag willen stellen, of er op het gebied van de pensioenregelingen één onderdeel is, dat zozeer indruist tegen de in het maatschappelijk leven aanvaarde normen, als het voortijdig ontslag van een werknemer, die een lange diensttijd achter de rug heeft, maar die het pensioen, dat hij meende te mogen verwachten, aan zich ziet voorbijgaan? Wanneer de schrijver op blz. 304 een arrest van de H.R. aanhaalt, dan is dat arrest juist een levend bewijs, dat men niet straffeloos in het rechtsbewustzijn levende normen kan veronachtzamen.

Op blz. 304 citeert de schrijver een passage uit de Memorie van Antwoord (Tweede Kamer) betrekking hebbende op de inhaalpremie. Het gaat daar om de werkgever, die pensioen over achterliggende jaren toezegt. Nu is het m.i. toch redelijk, dat wie deze toezegging zonder enig voorbehoud doet, gehouden is daaraan uitvoering te geven door het storten van een koopsom. De werkgever, die dit niet wil of niet kan, maar bereid is door een verhoogde premie aan zijn voornemen uitvoering te geven, zal tot uitdrukking moeten brengen wat hij bedoelt, nl. dat pensioen over achterliggende jaren zal worden gegeven, voor zover deze back-service uit de verhoogde premie kan worden gefinancierd.

Bij de overgangsbepaling van artikel 16 vraagt de schrijver waarom deze bepaling niet ook van toepassing is voor het geval rechtstreeks polissen worden afgesloten. Hierop kan het volgende worden opgemerkt. De werkgever, die over *achterliggende* dienstjaren pensioenen wil toezeggen, zonder de koopsom terstond te betalen, kan zijn doel bereiken door een inhaalpremie, mits hij — zoals boven gezegd — een voorbehoud maakt. Wenst hij dit voorbehoud niet te maken, dan is nog een andere oplossing mogelijk: onderbrengen van de pensioenregeling in een fonds en een verzoek doen om de financiële verplichtingen over maximaal vijf en twintig jaren te mogen verdelen. „Op

deze wijze kunnen ook kleine bedrijven gedwongen worden zich de gehele soesah van een fonds op de hals te halen”, zegt de schrijver. Is dit inderdaad zo'n grote soesah en is het voorts niet redelijk, dat de werknemers, vertegenwoordigd in het fondsbestuur, over de langdurige onzekerheid, die een dergelijk plan met zich brengt, mee de voor- en nadelen er van kunnen overwegen?

Als ik de schrijver goed begrijp, is hij de opvatting toegedaan, dat de Minister of de Verzekeringskamer moet toetsen of de statuten en reglementen van het fonds wel kloppen met de door de werkgever gedane toezeggingen. Hij acht dit niet mogelijk en dus is de wet bijna onuitvoerbaar. Ik zou met deze conclusie instemmen, indien de praemisse juist was; zij is dit naar mijn mening echter niet. De werknemers zullen zelf moeten en kunnen beoordelen of de vereiste overeenstemming bestaat. In geschillen hierover kan alleen de rechter een uitspraak doen. Overigens zal de werkgever, die aan zijn onderneming een pensioenfonds verbindt, mede juist daarom een fonds in het leven roepen om de pensioenverplichtingen op dat fonds te kunnen afwentelen. Hij zal met de werknemers een beding maken tot deelneming aan het fonds met toezegging van het storten van bijdragen in het fonds. Welke werkgever, die desondanks ook bepaalde pensioenen toezegt, zal niet zorgen, dat de toezeggingen kloppen met de aanspraken welke het fonds geeft?

In het tweede artikel, in „E.-S.B.” van 23 April 1952, begint schrijver met artikel 1, eerste lid, onder *g* onder de loupe te nemen, waar de volgende omschrijving van het begrip deelnemer wordt gegeven: „ieder ten bate van wie gelden in een fonds, als bedoeld onder *b*, *c* of *d*, worden bijeengebracht”. De schrijver geeft als zijn mening te kennen, dat onder deze definitie zowel de werknemer zelf als de weduwe en wezen vallen. Hij vraagt zich echter af, of de deelnemer „gewezen deelnemer” wordt, op het moment dat de werknemer de dienst verlaat, maar hij kan deze opvatting niet aanvaarden, omdat naar zijn mening het fonds één geheel is en alles wat daarin komt, ten bate van de tegenwoordige en toekomstige genietters is.

Het wil mij voorkomen, dat de schrijver hier het slachtoffer is geworden van de omstandigheid, dat hij het gecritiseerde onderdeel buiten het verband van andere bepalingen heeft beschouwd. Hoewel in de begripsomschrijving zelf verwezen wordt naar de omschrijvingen in hetzelfde lid onder *b*, *c* en *d*, moet het hem ontgaan zijn, dat daar in die omschrijvingen van „bedrijfspensioenfonds”, „ondernemingspensioenfonds” en „ondernemingsspaarfonds” gesproken wordt van het bijeenbrengen van gelden resp. „ten bate van personen, die als werknemer, hetzij mede ten bate van personen, die in andere hoedanigheid, in die bedrijfstak werkzaam zijn” en „ten bate van personen, die aan die onderneming verbonden zijn”. Hieruit blijkt, dat de werknemer zelf degene is, ten bate van wie — in de terminologie van het wetsontwerp — gelden worden bijeengebracht en dat dus niet de echtgenote en de kinderen, noch de weduwe en de wezen deelnemers zijn in het fonds. Deze wettelijke begripsomschrijving sluit zich bovendien aan bij de gangbare terminologie. De voorziening in een fonds van ouderdoms-, weduwe- en wezenpensioen strekt ten bate van de deelnemer, die als hoofd van zijn gezin ontheven wordt van de zorg voor zijn nabestaanden. Te zijnen bate werden de voor en door hem betaalde premieën in het fonds gestort. Ik vrees, dat de schrijver ten onrechte teveel gezien heeft naar degenen, die het geld incasseren, waarmede hij overigens bij minderjarige volle wezen toch niet zou uitkomen.

Wat het tweede bezwaar betreft, kan men moeilijk zeggen, dat een werknemer, die de dienst van de onderneming verlaten heeft, derhalve geen deelnemer meer is, voor en door wie geen premieën meer worden betaald, desniettemin een persoon zou zijn, ten bate van wie nog gelden in het fonds worden bijeengebracht. De bestemming

van het fondsvermogen als eenheid in het dragen van het gezamenlijke risico wordt daardoor niet aangetast. In de bewoordingen van de wet is de ontslagen werknemer: gewezen deelnemer, hetgeen m.i. echter niet medebrengt, dat statuten en reglementen deze terminologie volgen. Het komt nl. een enkele maal voor, dat degenen die uitgestelde aanspraken aan een fonds ontlenen of reeds pensioen trekken in de statuten „deelnemer” genoemd worden.

De critiek op artikel 25 van het wetsontwerp acht ik niet juist. Blijkens de Memorie van Toelichting op dit artikel (oud artikel 24) is het de bedoeling, dat gehuwde vrouwen, die deelneemster in een fonds zijn of geweest zijn (of de terminologie van het wetsontwerp werknemers of gewezen werknemers) in afwijking van het bestaande civiele recht terzake van handelingen als zodanig de bewilling van haar man niet nodig hebben. Indien deze bepaling zich mede uitstrekte tot weduwen van overleden deelnemers, na haar hertrouwen, zou dan — zo vraag ik mij af — niet terecht het bezwaar gemaakt kunnen worden, dat het wetsontwerp verder gaat dan in het kader daarvan past? Waarom dan wel de afwijking van het gemene civiele recht ten aanzien van hertrouwd weduwen, die pensioen trekken en niet wanneer zij lijfrente genieten? Als de schrijver verder het beslist fout acht, dat artikel 25 alleen over een *fonds* spreekt, dan vermoed ik, dat hij daarbij over het hoofd heeft gezien de bron van moeilijkheden, welke zou ontstaan, wanneer in die gevallen door de vrouw moest worden bewezen, dat de polis afgegeven door een levensverzekeringsmaatschappij voldoende intermediair van levensverzekeringfonds, strekt tot voldoening van een door de voormalige werkgever gedane pensioentoezegging. Immers, de schrijver zal wel niet de bedoeling hebben om de uitzondering voor de gehuwde vrouw tot die strekke geen uitvloeisel zijn van een pensioentoezegging. Het wil mij voorkomen, dat het wetsontwerp door de duidelijke bewoordingen iedere mogelijkheid van analogische wettoepassing afsnijdt, en dat de wetgever in beschrijving wijs beleid toont.

De schrijver behandelt voort. Artikel 2, derde lid, waarin is bepaald, dat de Pensioen- en spaarfondsenwet niet van toepassing is op een toezegging, welke een werkgever doet bij of na de opzegging van de dienstbetrekking en welke betreft de uitkering van pensioen terstond en het eindigen van de dienstbetrekking. In dit bezohoeft de werkgever dus niet te voldoen aan de voorschriften van de wet. Hoe gaat het nu — zo vraagt de schrijver — wanneer ingevolge artikel 1639e B.W. de dienstbetrekking van rechtswege eindigt en bovendien opzegging niet *nodig* is; is de Pensioen- en spaarfondsenwet dan weer wel van toepassing? De wetstekst laat m.i. geen twijfel, dat deze vraag bevestigend moet worden beantwoord. Hierover zijn de schrijver en ik het, naar ik meen, eens. Waarin ik hem echter niet kan volgen, is zijn conclusie, dat de wetgever op deze wijze zelf de kwesties stelt. Wat toch belet de werkgever, die in het veronderstelde geval een pensioentoezegging bij het einde van de arbeidsovereenkomst wenst te doen, om bij overeenkomst te bedingen, dat voorafgaande opzegging wel nodig is (B.W. artikel 1639e, tweede lid, onder 1.) of, indien hij dit heeft verzuimd, om op te zeggen ook al verklaart artikel 1639e B.W. opzegging niet *nodig*.

Artikel 2, eerste lid, van het wetsontwerp schrijft voor, dat een werkgever, die aan personen, verbonden aan zijn onderneming, toezegging omtrent verbonden doet of vóór de inwerkingtreding van dit artikel *gedaan heeft*, verplicht is op bepaalde wijzen uitvoering aan die toezeggingen te geven. Lettende op de woorden „gedaan heeft” is er n.m.m. geen twijfel, dat de tekst hier ook doelt op toezeggingen aan personen, die bij het inwerkingtreden der wet al pensioen-trekkende zijn. De schrijver merkt reeds

op, dat de in hetzelfde lid voorkomende woorden „verbonden aan zijn onderneming” zowel kunnen betekenen, verbonden op het tijdstip, dat de wet in werking treedt, als ten tijde der toezegging. Het zinsverband (nl. met de woorden „gedaan heeft”) laat echter niet anders dan de „verbonden aan zijn onderneming” in beide betekenissen te nemen. Terecht merkt de schrijver op, dat een andere opvatting onbevredigend is, omdat men het fonds dan in tweeën zou moeten splitsen, een deel tot dekking van de aanspraken der pensioen-trekkende en een deel tot dekking van de aanspraken van pensioenverwachters. Ik zou echter een stap verder willen gaan; n.m.m. is een dergelijke oplossing onmogelijk, omdat in een rechtspersoonlijk bezittend fonds onvoldoende dekking aan de aanspraken van pensioenverwachters niet onaangestaan zou laten.

Artikel 4, vierde lid, bepaalde aanvankelijk, dat het fonds door de goedkeuring van de statuten en reglementen rechtspersoonlijkheid verkrijgt, *indien het deze niet reeds bezit*. Het slotwoord *zijn* bij amendement-Stapelkamp uit het wetsontwerp verdwenen. De voorsteller van het amendement wilde door het amendement voorkomen, dat fondsen, die reeds rechtspersoonlijkheid bezitten, in de noodzakelijkheid zouden verkeren de weg te volgen, die voor wijziging van de statuten van een zodanige rechtspersoon zijn voorgeschreven (bijv. Koninklijk goedgekeurde verenigingen, naamloze vennootschappen). De heer Stapelkamp achtte dit nl. onbillijk in vergelijking met fondsen, die ingevolge artikel 4, vierde lid, rechtspersoonlijkheid verkrijgen en spaarfondsen mee brengen. Men denke hier aan nieuw op te richten fondsen of fondsen, die niet anders zijn dan een deel van het vermogen van de werkgever. De Staatssecretaris van Sociale Zaken replieerde, m.i. terecht, dat het gestelde doel voor het amendement niet bereikt werd. Het is moeilijk voor bestrijding vatbaar, dat niet tijdige verlening van de werkingsduur van een Koninklijk goedgekeurde vereniging de gevolgen met zich brengt, welke de Wet Vereniging en Vergadering van 1855 daaraan verbindt. Wordt nu het euvel niet onder mijn mening is dit niet het geval, want het verkrijgen van rechtspersoonlijkheid is in artikel 4 verbonden aan de goedkeuring van de statuten en reglementen, niet aan goedkeuring van wijzigingen van de statuten en reglementen ook niet aan het wegval van de rechtspersoonlijkheid na de goedkeuring ingevolge artikel 4 vereist. Tweeërlei rechtspersoonlijkheid voor hetzelfde lichaam is ondenkbaar. Hier ligt naar mijn mening de misvatting van de stellers van het amendement, die naar ik vermoed zijn uitgegaan van de gedachte, dat een fonds door het wegval van de woorden „indien het deze niet reeds bezit” een tweede rechtspersoonlijkheid „in reserve” verkreeg naast de reeds bestaande rechtspersoonlijkheid. Uit het voorgaande volgt, dat ik de mening van de schrijver deel, dat het schrappen van de meermalen aangehaalde zinsnede geen rechtsgevolg heeft, althans niet het gevolg, dat de voorstellers van het amendement zich er van voorstelden. Wanneer hij zich afvraagt, of de Staatssecretaris van Sociale Zaken zich wel voldoende gerealiseerd heeft, dat een vereniging zeer goed kan bestaan zonder Koninklijke goedkeuring, dan meen ik te kunnen opmerken — afgezien van de onwaarschijnlijkheid, dat pensioenfondsen een dergelijke organisatievorm zouden kiezen —, dat een zodanige vereniging, als geen rechtspersoonlijkheid bezittende, bij de goedkeuring van statuten en reglementen ingevolge artikel 4, rechtspersoonlijkheid verkrijgt. Ik zie hier dus geen moeilijkheid. Evenmin zie ik een moeilijkheid bij stichtingen. Voor het rechtsgeldig bestaan van een rechtspersoonlijkheid bezittende stichting zijn volgens leer en jurisprudentie zekere formaliteiten in acht te nemen. Bestaat er al verschild van mening over het vereiste van het notarieel doen ver-

lijden van de stichtingsacte, eenstemmigheid bestaat er, voor zover mij bekend, over de voorwaarde, dat bij de oprichting vermogen wordt afgezonderd. Bij de oprichting van pensioenfondsen in de vorm van een stichting pleegt de oprichter dan ook, afgezien van de later in de opgerichte stichting te storten bijdragen, een zeker bedrag als afgezonderd vermogen aan de stichting af te staan. Wie de stichtingsvorm kiest, hoeft nu voortaan niet meer per se tegelijk met de oprichting van de stichting een dotatie te doen, immers artikel 4, vierde lid, verschaft desondanks de kwaliteit van rechtspersoon. Als conclusie uit hetgeen ik boven uiteenzette met betrekking tot de niet Koninklijk goedgekeurde vereniging en de stichting en in aanmerking nemende, dat voortaan nieuwe pensioenfondsen opgericht kunnen worden in welke vorm en onder welke benaming ook zonder andere formaliteiten dan de Pensioen- en spaarfondsenwet eist (de ministeriële goedkeuring), volgt, dat er wel degelijk plaats is, en ruim plaats voor toepassing van artikel 4, vierde lid. De opvatting waartoe de schrijver overhelt, dat deze bepaling geen enkele betekenis heeft, is dan ook naar mijn mening niet juist, evenmin als het door hem gestelde alternatief, dat er een tegenspraak zou zijn tussen de Memorie van Toelichting en het door de Staatssecretaris terzake aangevoerde.

Er bestaat aanleiding nog even stil te staan bij het bezwaar, dat reeds rechtspersoonlijkheid bezittende fondsen moeten blijven voldoen aan de formaliteiten voor hun organisatievorm voorgeschreven met inbegrip van de daaraan verbonden kosten. Voor wijziging van de statuten van een Koninklijk goedgekeurde vereniging en van een naamloze vennootschap is — zo trachtte ik hierboven aan te tonen — een nieuwe Koninklijke goedkeuring nodig, resp. een verklaring van geen bezwaar van de Minister van Justitie. Het is bekend, dat deze in een dergelijk geval het advies pleegt te vragen van zijn ambtgenoot, met wiens terrein van werkzaamheid de betreffende vereniging of vennootschap in aanraking komt, in casu de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid. In dit licht bezien, bestaat wel aanleiding voor de vraag of het bezwaar zo sterk moet wegen, als het blijkbaar bij de behandeling in de Tweede Kamer gewogen heeft. Het kostenbezwaar, hetwelk niet ondervangen wordt, is m.i. voor een pensioenfonds evenmin bijzonder groot; het zal in ieder geval wel niet van voldoende gewicht zijn om over te gaan tot opheffing van de bestaande organisatievorm met overheveling van rechten en verplichtingen naar een nieuw fonds, ook al zal dit bij het vereiste evenwicht tussen de constante waarde van rechten en verplichtingen in het fonds geen fiscale gevolgen behoeven te hebben.

De schrijver snijdt als laatste punt aan art. 1, zesde lid, en art. 36, onder c. Artikel 1, zesde lid, bepaalt, dat de Pensioen- en spaarfondsenwet niet van toepassing is op pensioen- of spaarfondsen, waarvoor bij een andere wet of bij algemene maatregel van bestuur regelingen zijn vastgesteld. De schrijver zegt: het K.B. van 31 Maart 1908, Stbl. no 94, is een zodanige algemene maatregel van bestuur. Hij merkt al terstond, dat hij in zijn betoog vastloopt, nl. wanneer hij even verder laat volgen, dat de Memorie van Toelichting doet vermoeden, dat men het K.B. wilde vervangen. Hij is van mening, dat het antwoord op de in het Voorlopig Verslag (Tweede Kamer) gestelde vraag, of het K.B. van 31 Maart 1908, Stbl. no 94, niet buiten werking moet treden, de gehele zaak op de kop heeft gezet. Ik kan de droom, waaruit de schrijver geholpen wil worden, alleen verklaren uit de mogelijkheid, dat hij niet bemerkt heeft, dat art. 1637s, tweede lid, onder 1°. B.W. zoals het thans nog luidt, behalve op pensioen- en spaarfondsen nog op andere fondsen betrekking heeft, bijv. ondersteuningsfondsen, vacatiefondsen en dergelijke en dat art. 1637 s B.W. na de wijziging, die er door artikel 36 van het wetsontwerp zal worden aangebracht, niet meer op pensioen- en spaarfondsen, maar uitsluitend op

ondersteuningsfondsen en derg. zal slaan. Hieruit volgt toch, dat het K.B. niet buiten werking kan treden, maar moet blijven bestaan voor die andere fondsen. Nog een ander feit had de schrijver moeten weerhouden van het absurde van zijn opvatting, dat art. 1, zesde lid, buiten toepassing van de wet zou stellen de fondsen, waarop het K.B. van toepassing is, terwijl art. 36 diezelfde fondsen buiten toepassing van het K.B. stelt. Had hij geluisterd naar degenen, die hem er op hebben gewezen, dat, het K.B. van 31 Maart 1908, Stbl. no 94, niet is een algemene maatregel van bestuur, waarop art. 1, zesde lid, het oog heeft en had hij het goede spoor gevolgd, waarop hij zich bevond, toen hij uit art. 1, zesde lid, terecht het woord „regelingen” aanhaalde en uit het K.B. het woord „voorwaarden” dan zou hij de uitweg uit de doolhof van zijn denken wel gevonden hebben. De vraag dient nl. nog beantwoord te worden, of met die verschillende woorden wel hetzelfde is bedoeld. Die vraag moet naar mijn mening ontkennend worden beantwoord. In het K.B. is geen *regeling* voor pensioenfondsen voorgeschreven. Artikel 1637 s B.W. (het artikel van de verboden winkelen) bedreigt met nietigheid het beding tot besteding van het loon of een gedeelte er van op een bepaalde wijze, met uitzondering echter van het beding van deelneming aan een fonds, dat voldoet aan de voorwaarden bij algemene maatregel van bestuur gesteld. Deze algemene maatregel nu is het K.B. van 31 Maart 1908, Stbl. 94. Dit K.B. geeft geen voorschriften, waaraan fondsen gehouden zijn te voldoen, het geeft geen regelingen. Artikel 1 van het K.B. zegt: Aan de voorwaarden, bedoeld bij het tweede lid, 1° van artikel 1637 s B.W. wordt voldaan door een fonds, welks reglement bepalingen bevat, voldoende aan de voorschriften der navolgende artikelen. De vrijheid bestaat om zich aan de bepalingen van het K.B. te conformeren of niet. Doet men dit wel, dan vervalt de nietigheid van het beding, doet men het niet, dan blijft de mogelijkheid van het inroepen van de nietigheid bestaan.

Ik hoop er enigszins toe te hebben bijgedragen, om de wens van de schrijver in vervulling te doen gaan, dat hij overtuigd worde, dat zijn zienswijze te zwartgallig is geweest. Ik mag niet nalaten met er op te wijzen, dat de boven het eerste artikel prijkkende, min of meer sensationele kop, ondanks de tempering door het vraagteken, n.m.m. blijk geeft van een over het geheel genomen te haastig oordeel.

Naschrift.

Het antwoord van de heer G. Nijk op bovenstaand ingezonden stuk hopen wij in een volgend nummer te publiceren.

REDACTIE.

Een vrije prijsvorming voor cultuurgrond in ons land niet gewenst

Drs R. A. de Widt te Wageningen schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 12 Maart jl. komt onder bovenstaande titel een bijdrage voor van de heer C. F. Hanegraaff. De geachte schrijver verwacht, dat bij een vrije prijsvorming de prijzen belangrijk zullen stijgen. Er zullen dan naar zijn mening twee dingen gebeuren. Aangetrokken door de hoge grondprijzen zullen hypotheekboeren hun bedrijf verkopen en pachter worden en door diezelfde hoge prijzen zullen vele verpachtende eigenaren hun bedrijf verkopen en de pachtende boeren zullen een hypotheek nemen en eigenaar worden.

Het is mij nu niet duidelijk hoe deze prijsverandering twee zulke volkomen tegengestelde effecten kan hebben. Het tweede gevolg lijkt mij zeer wel mogelijk, tenminste als de pachten niet belangrijk naar boven gaan, iets waar de schrijver hier van uit gaat. Bedriegen wij ons niet dan

zijn er echter voortekenen, die wel in die richting wijzen; wij denken aan het vaststellen van de pachten in de N.O.-polder op ruim f 200 per ha en dat onafhankelijk van de bedrijfsgrootte. Het rendement van het bezit van onroerende agrarische goederen is momenteel vaak zeer gering en soms zelfs nihil tot negatief, bijv. bij een oude boerderij. Zouden de grondprijzen ten gevolge van de landhonger nog verder stijgen dan zullen ongetwijfeld vele eigenaren hun geld anders beleggen, ten minste als zij zelf niet tot exploitatie kunnen of willen overgaan.

Het is mij echter niet duidelijk wie bij die stijging van de grondprijzen de bedrijven van de hypotheekboeren moeten kopen. Beleggers zijn niet meer geïnteresseerd en bedrijfzoekende boerenzoons en boeren hebben natuurlijk ook geen belangstelling, omdat de vorige eigenaar blijft zitten. Trouwens, wat voor belang zal de hypotheekboer hebben bij verkoop? Het vrijkomende geld zal hij wellicht niet geheel in het bedrijf kunnen steken omdat investeringen in gebouwen en gronden min of meer buiten beschouwing blijven (zijnde de eigendommen van een ander) en het is zeer de vraag, of hij buiten de landbouw meer voor zijn geld kan maken dan toen hij daarmee nog voor een belangrijk deel zijn bedrijf financierde. Bovendien is momenteel het inkomen in de landbouw wel op een dusdanig niveau, dat aflossing en rentebetaling geen moeilijkheden opleveren. Verder zal ook deze hypotheekboer verwachten — en naar wij hopen terecht —, dat de pachten toch wel eens tot een redelijk niveau zullen worden opgetrokken, zodat het dus zou gaan om een tijdelijk voordeeltje. Om hiervoor zichzelf te degraderen tot pachtboer is iets wat nog niet gauw zal gebeuren bij de tegenwoordige mentaliteit.

Naschrift.

Inderdaad verwacht ik als gevolg van een vrije prijsvorming een verschuiving van bezwaarde eigendom naar pacht en omgekeerd.

Het is een bekend feit, dat pachten een goedkopere vorm van grondexploitatie is dan exploitatie in eigendom en dit geldt a fortiori wanneer de eigendom bezwaard is met hypotheek. De heer De Widt veronderstelt, dat aflossing en rentebetaling geen moeilijkheden opleveren in de huidige situatie; hij vergeet echter niet, dat de fiscus ook de landbouwsector weet te bereiken.

Bij een vrije grondprijs, die in alle opzichten het karakter draagt van een „Knappheid”prijs, ontstaat dan ook een tendentie tot verkoop aan iemand, die bereid is tot verpachting aan de verkoper opdat de exploitatie kan worden voortgezet. De boer krijgt dan zo mogelijk nog kapitaal vrij, dat in het bedrijf kan worden aangewend. De behoefte aan bedrijfskapitaal is bij de huidige ontwikkeling van het landbouwbedrijf namelijk zeer groot, zodat het voor een belaste boer aantrekkelijk kan zijn tot verkoop over te gaan.

Kopers voor land worden altijd gevonden, daar kapitaalbezitters elkaar steeds opvolgen, w.o. velen die nog geen land bezitten.

Hoewel de „pachtnormenbeschikking”, afgekondigd in de Nederlandse Staatscourant van 6 Februari 1952, naar mijn opvatting zeker ruimte biedt voor een redelijk rendement zal een vrije kooprijpsvorming ook hier in vele gevallen niet door normale rendementsoverwegingen worden beheerst. De subjectieve waardering, beïnvloed als ze wordt door het bijzondere karakter van het beleggingsobject (bijv. veiligheid en toenemende productiviteit van de grond), zal meestal leiden tot een overwaardering, waarmee „zwarte pachten” en verwaarlozing van het gebouwenkapitaal gepaard gaan.

Dat de verpachtende eigenaren en vooral de minder kapitaalkrachtigen tot verkoop zullen besluiten en bij voorkeur aan boeren, die tot zelfexploitatie willen komen, lijkt niet twijfelachtig. In casu komt de pachter hierdoor

in een dwangpositie omdat hij wel verplicht is tot aankoop van het bedrijf over te gaan, wil hij zijn bestaan niet prijsgeven. Het is duidelijk, dat de spiraalgang in de prijsbeveging in deze situatie zeer wordt gestimuleerd.

Hogere pachten zullen de verkoop hier en daar kunnen remmen, maar men bedenke, dat een beheerste pacht-prijsvorming tegenover een vrije kooprijpsvorming de verkoop van het verpachte object wel zeer aantrekkelijk maakt.

's-Gravenhage.

C. F. HANEGRAAFF.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De ultimo bracht op de geldmarkt nagenoeg geen verkrapping teweeg. Het feit, dat in de week 21-28 April de liquiditeit der geldmarktinstellingen wederom aanzienlijk werd versterkt door afdracht van deviezen aan de circulatiebank — wier deviezenbezit in deze periode met f 39 mln toenam — was hieraan niet vreemd.

In de laatste dagen van de verslagweek vertoonden de marktdiscounto's nog enige daling. Het viel op, dat niet alleen de discounto's voor de kortere termijnen daalden, doch dat daarnaast 5 maands en langerlopend papier, dat reeds geruime tijd op 1½ pCt werd aangeboden, thans enige vraag ontmoette, op een discounto van 1 ⁷/₁₀-1½ pCt. Callgeld bleef ruim aangeboden op 1 pCt.

De kapitaalmarkt.

Een betere stemming in het einde van de verslagweek was oorzaak, dat het koersniveau op de aandelenmarkt, dat aanvankelijk een verdere inzinking had vertoond, per saldo gedurende de verslagweek toch geen verdere daling onderging. Hoe laag het peil is, dat de aandelenkoersen hier te lande na de daling der laatste maanden hebben bereikt, is bij benadering enigszins te beoordeelen uit het feit, dat het zgn. algemene „koersgemiddelde” van het A.N.P.-C.B.S. per 29 April jl. 126,9 bedroeg, tegen in 1938 gemiddeld 126, en dat bijv. het door De Twentsche Bank berekende indexcijfer van Nederlandse aandelenkoersen op genoemde datum op 96,8 stond, tegen in 1938 gemiddeld 100 (in beide cijfers zijn ook koersen van Indonesische aandelen verwerkt).

Gemiddeld staan aandelen hier te lande dus thans ongeveer even hoog in gulden van 1952 als vóór de oorlog in gulden van 1938. De koopkracht van vóór de oorlog in Nederlandse aandelen belegd vermogen is dus tot gemiddeld ca 1/3 van de vooroorlogse koopkracht gedaald, alle sprookjes over koopkrachtbehoud door middel van aandelenbelegging ten spijt. Uit een oogpunt van koopkrachtbehoud verkeren aandelenbezitters momenteel dus niet in een fundamenteel andere positie dan bezitters van huizen, obligaties of levensverzekeringopolissen.

Het succes, dat de emissies van enkele 4 ¹/₄ pCt gemeentelijke en provinciale obligatieleningen met een gemiddelde looptijd van 20 jaar de laatste maand hadden, leidde gedurende de verslagweek tot een kleine lawine van dergelijke emissies. Aangekondigd werden de uitgiften van dergelijke leningen van: f 5 mln Nijmegen, f 2 ¹/₂ mln Eindhoven, f 2 ¹/₂ mln Tilburg, f 2 ¹/₂ mln Heerlen, f 2 mln Leeuwarden, f 1 ¹/₂ mln Assen en f 1 ¹/₂ mln Gouda. Dit samentreffen wekt de gedachte op, dat de emitterende banken rekening houden met de mogelijkheid van het keren van het gunstige tij voor obligatie-emissies in een niet te ver verwijderde toekomst. Voor de vraag, of zelfs bij de huidige gunstige stemming voor obligatiebelegging wel zeer veel nieuwe middelen beschikbaar zijn — althans voor zover het „normale” obligatietypen betreft — is het geen gunstig teken, dat inmiddels de emissie Enschedé de afgelopen week mislukte.

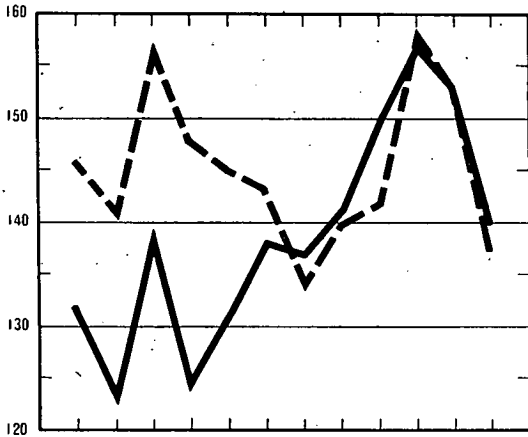
(Zie voor het koerstijsje blz. 368).

GRAFIEKEN

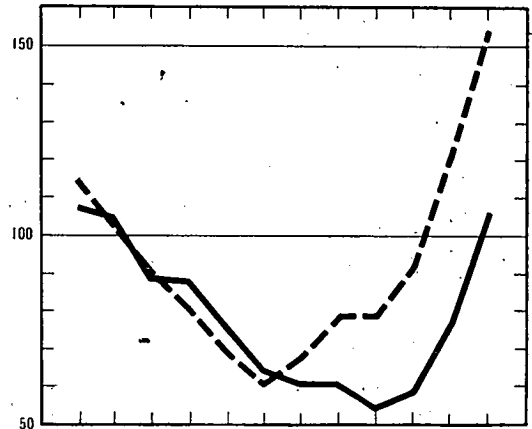
TWEE JAREN IN LIJNEN

— 1950
- - - 1951

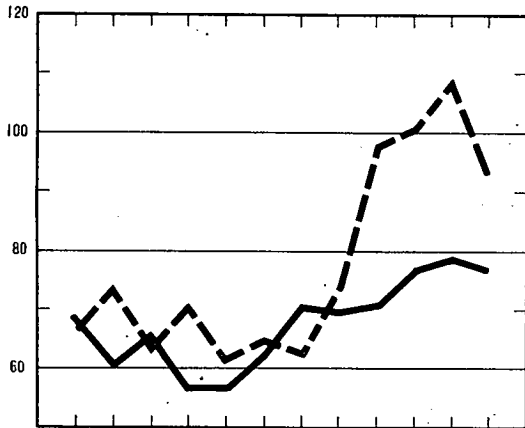
Indexcijfers van de industriële productie
(1938 = 100)

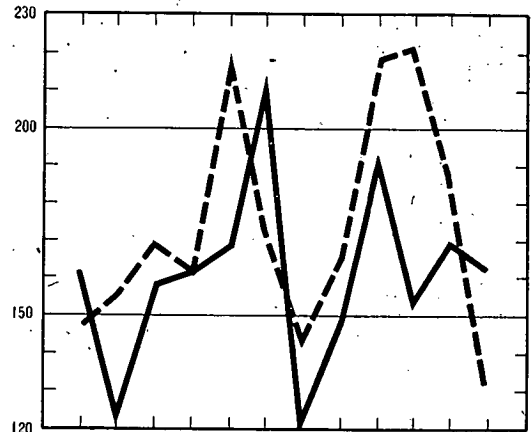
Werkloosheid en werkverruiming
(in duizenden)

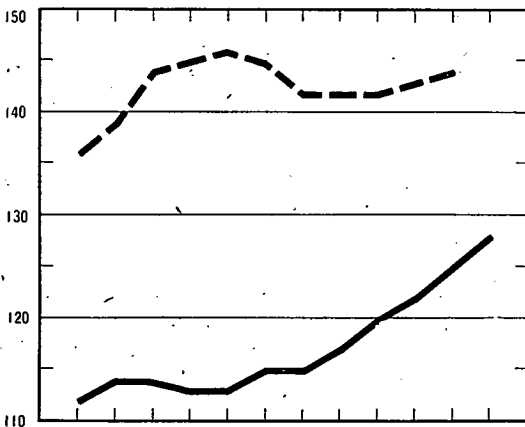
Buitenlandse handel
(dekkingspercentages)

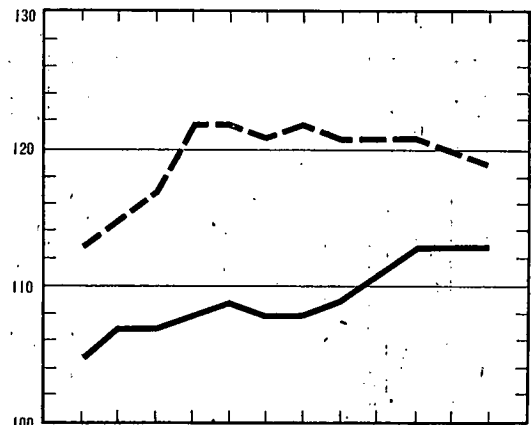
Aantal uitgesproken faillissementen

Interim-indexcijfers van groothandelsprijzen
(1948 = 100)

Interim-prijsindexcijfers van het gezinsverbruik
(1949 = 100)

Aand. indexcijfers.	25 April 1952	2 Mei 1952
Algemeen	128,3	128,6
Industrie	180,6	181,1
Scheepvaart	153,8	152,9
Banken	114,2	115,0
Indon. aand.	41,1	41,1

Aandelen.		
A.K.U.	133	132½
Philips	143½	148½
Unilever	71	172
H.A.L.	150½	149
Amsterd. Rubber	80¼	80
H.V.A.	90	90
Kon. Petroleum	278¼	280

Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	73¼/16	73%
3-3½ pCt 1947	887/16	89
3 pCt Invest. cert.	91¼	91%
3½ pCt 1951	95½	95½
3 pCt Dollarlening	92%	94%

Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	94	93¼/16
3½ pCt Bataafsche Petr.	96¼	96
3½ pCt Philips 1948	93%	93%
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	86%	86¼

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, luitende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in gulden, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten, in rekening courant
31 Mrt '52	1.304.695	1.060.087	3.835	264.776	108.407
7(Apr. '52	1.304.818	1.067.456	4.486	282.956	37.002
15 Apr. '52	1.304.929	1.041.017	4.922	286.400	40.481
21 Apr. '52	1.313.033	1.052.316	5.774	279.277	38.627
28 Apr. '52	1.312.916	1.087.855	6.481	281.348	44.596
5 Mei '52	1.312.752	1.126.313	6.257	302.368	38.583

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzonder: rekening	Saldi voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-ingezetenen
31 Mrt '52 ..	2.950.681	2.515.625	368.784	1.804.045	86.425	106.216
7 Apr. '52 ..	2.912.075	1.767.375	349.200	1.054.045	82.979	105.814
15 Apr. '52 ..	2.894.926	1.765.612	393.290	1.013.028	80.560	105.768
21 Apr. '52 ..	2.851.785	1.819.662	435.010	1.013.028	64.608	105.750
28 Apr. '52 ..	2.932.453	1.782.051	378.934	1.027.155	63.774	107.100
5 Mei '52 ..	2.931.599	1.847.147	400.197	1.027.155	108.231	106.864

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Goudvoorraad	Tegode op het buitenland	Vorderingen op het buitenland i.v.m. betalings-accorden	Handelspapier op België en overheidseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen
13 Mrt 1952	30.483	414	25.393	14.245	245
20 Mrt 1952	31.187	1.287	24.581	13.779	252
27 Mrt 1952	31.187	1.213	24.625	13.500	302
3 Apr. 1952	31.187	1.132	24.613	15.711	417
9 Apr. 1952	31.077	1.123	24.956	15.476	179
17 Apr. 1952	31.189	1.825	24.142	15.847	273
24 Apr. 1952	31.689	1.393	24.238	15.703	285

Data	Deel- en pasmunt	Bankbiljetten in omloop	Rekening courant saldo:					Verbintenissen t.o. het buitenland i.v.m. betalingsaccorden	
			Schatkist		Diverse rekeningen courant	E.B.U.-landen	Andere	E.B.U.-landen	Andere
			gewone rek.	rek. Acc. Econ. Sam.w.					
13 Mrt 1952	207	93.829	8	1.237	422	1.686	584	1.113	
20 Mrt 1952	213	93.300	7	1.221	418	1.438	264	1.063	
27 Mrt 1952	219	93.138	4	1.241	633	1.549	214	975	
3 Apr. 1952	191	95.206	2	1.217	345	1.522	340	979	
9 Apr. 1952	186	94.940	5	1.291	310	1.457	429	1.061	
17 Apr. 1952	208	94.025	2	1.249	262	1.431	486	1.059	
24 Apr. 1952	207	93.707	6	1.284	454	1.472	611	1.053	

OFFICIËLE WISSELKOERSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK.

Van 3 Mei 1952 af.

Plaats	Per	Schriftelijk en t.t.	
		Aankoop	Verkoop
Brussel	100 B.fr.	7,59	7,61
Frankfort a/Main	100 D.M.	90,39	90,57
Kopenhagen	100 D.Kr.	54,86	55,16
Lissabon	100 Escud.	13,15	13,28
Londen	1 £	10,63	10,65
Montreal (t.t.)	1 Can. \$	3,86½	3,88½
Montreal (luchtpost)	1 Can. \$	3,86	3,88½
Montreal (zeepost)	1 Can. \$	3,85½	3,88½
New York (t.t.)	1 U.S. \$	3,79½	3,80½
New York (luchtpost)	1 U.S. \$	3,79	3,80½
New York (zeepost)	1 U.S. \$	3,78½	3,80½
Oslo	100 N.Kr.	53,05	53,33
Parijs	100 Fr.fr.	1,084	1,088
Praag	100 Kcs	7,58	7,62
Stockholm	100 Z.Kr.	73,25	73,66
Zürich	100 Z.fr.	86,71	87,09

DE KOLENPOSITIE VAN NEDERLAND 1).

(in 1.000 kg)

Maand	Productie Limburgse mijnen	Productie per ondergrondse arbeider per dienst	Verzonden voor binnenlandse behoefte	Invoer
Maandgem. 1947	842.029	1,638	648.215	299.653
Maandgem. 1948	919.360	1,683	671.607	286.272
Maandgem. 1949	975.414	1,735	718.454	338.998
Maandgem. 1950	1.020.614	1,754	721.849	349.946
Maandgem. 1951	1.035.346	1,729	731.381	421.546
Januari 1951	1.020.614	1,754	731.849	349.946
Februari 1951	1.077.623	1,816	720.403	373.159
Maart 1951	1.116.454	1,810	809.130	499.704
April 1951	1.025.223	1,740	724.838	405.250
Mei 1951	1.001.044	1,730	685.547	447.627
Juni 1951	1.046.276	1,704	747.299	389.871
Juli 1951	1.036.511	1,702	737.311	425.964
Augustus 1951	1.042.661	1,761	732.158	418.871
September 1951	1.006.260	1,693	719.988	370.923
October*) 1951	1.126.227	..	801.402	..
November*) 1951	1.048.626
Jan. 1952	1.083.166	529.978
Febr. 1952	1.009.606

1) Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.

2) Voorlopige gegevens.

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)

□

Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie 14, Universiteitsstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents.